

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Cesta k porozumění Starému zákonu.

Hermeneutika Starého zákona – teorie a praxe.

The way how to understand the Old Testament.

Biblical Hermeneutics – the theory and the praxis.

Vedoucí práce:

Mgr. Jiří Beneš, ThD.

Autorka:

Martina Kopecká

2010

Anotace:

Bakalářská práce „Cesta k porozumění Starému zákonu. Hermeneutika Starého zákona – teorie a praxe.“ obsahuje v první části teorii hermeneutiky, včetně průřezu dějinami této nauky. Zabývá se také konkrétně teorií hermeneutického čtyřúhelníku a vykladačskými metodami. Pokouší se získat poznatky, které by bylo možno aplikovat na konkrétní text v druhé části zabývající se praxí. Cílem praktické části je nelézt možné problémy při výkladu a zkusit odhalit, které metody se jeví k výkladu daného textu jako nejvhodnější a zároveň je v praxi použít. Práce jako taková je orientována spíše na Starý zákon a zároveň vykládaný text je součástí Starého zákona.

Annotation:

The bachelor thesis „The way how to understand the Old Testament. Biblical hermeneutics – the theory and the practise.“ contains the theory of hermeneutics including the history of filosofical hermeneutics. This thesis also deals with the theory of hermeneutical tetragon and the exegetical methods. The thesis tries to find the knowlegde and apply them to chosen text. The object of a practical part is to detect the potencial problems of hermeneutical methods and the thesis aspires to find the most appropriate method for interpretation and and apply them. The dominant course of this thesis is the Old Testament.

Klíčová slova

hermeneutika, dějiny hermeneutiky, hermeneutický čtyřúhelník, exegeze, vykladačské metody, symboly, pragmatika textu, syntaktika textu

Keywords

hermeneutics, the history of hermeneutics, hermeneutical tetragon, exegesis, exegetical methods, symbols, text pragmatics, text syntactics

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Lounech dne 11. 3. 2010

Martina Kopecká

*Necítím se vázán věřit, že tentýž Bůh, který nás obdařil smysly, rozumem a inteligencí
chtěl, abychom jich nevyužili.*

Galileo Galilei

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Jiřímu Benešovi ThD. za jeho ochotu a odborné rady při psaní této práce.

Obsah

1.0 Úvod k teoretické části.....	6
2.0 O hermeneutice obecně.....	7
3.0 Průřez dějiny filozofické hermeneutiky a teorie hermeneutického čtyřúhelníku.....	9
4.0 Přehled vykladačských metod se zaměřením na Starý zákon.....	15
4.1 <i>Metody soustředěné na autora</i>	15
4.1.1 Historickokritická metoda.....	15
4.1.2 Sociálně dějinná exegeze.....	16
4.1.3 Historická psychologie.....	17
4.1.4 Nová archeologie.....	18
4.2 <i>Metody soustředěné na čtenáře</i>	19
4.2.1 Exegeze z pohledu dějin působení.....	19
4.2.2 Hlubinně psychologická exegeze.....	20
4.2.3 Exegeze symbolů.....	21
4.2.4 Bibliodrama.....	22
4.2.5 Exegeze teologie osvobození.....	23
4.2.6 Feministická exegeze.....	24
4.3 <i>Metody soustředěné na věc</i>	25
4.3.1 Dogmatický výklad Bible.....	25
4.3.2 Fundamentalistický výklad Bible.....	27
4.3.3 Existenciální interpretace.....	28
4.4 <i>Metody soustředěné na text</i>	29
4.4.1 Lingvistické strukturální metody.....	29
4.4.2 Nová literární kritika.....	31
4.4.3 Kanonický výklad Písma.....	32
4.4.4 Písmo vykládané jako událost slova.....	33
5.0 Úvod k praktické části.....	34
6.0 O biblických textech.....	35
6.1 Syntaktika textu.....	35
6.2 Pragmatika textu.....	36
6.3 Symbol a metafora v textu.....	36
6.4 Text jako předmět zkoumání	37
7.0 Vykládaný text-citace.....	39
7.1 Od obecného k Órigenově výkladu Písně písni.....	40
7.2 Pokus o nezávislý výklad Písně písni.....	43
7.2.1 syntaktika textu.....	44
7.2.2 pokus o převyprávění textu.....	44
7.2.3 rozbor mnohoznačností textu.....	45
7.2.4 grafické znázornění.....	46
7.2.5 strukturální analýza textu.....	47
7.2.6 pokus o určení záměru textu.....	48
7.2.7 metafory a symboly.....	48
7.2.8 psychologicko-analytické postřehy.....	50
8.0 Závěr.....	51
9.0 Použitá literatura.....	53

1.0 Úvod k teoretické části

*Hledáme, abychom nacházeli, ale nacházíme, abychom hledali
- tedy hledáme, abychom hledali.*

Sv. Augustin

Bakalářská práce s názvem „*Cesta k porozumění Starému zákonu. Hermeneutika Starého zákona – teorie a praxe.*“ si klade za cíl v první řadě shrnout pojem „hermeneutika“ jednak obecně a poté se zaměřit na konkrétní vykladačské metody tak, aby byly poznatky aplikovatelné v druhé části práce – v praxi.

Dle teorie čtyřúhelníku jsou metody výkladu rozděleny do čtyř skupin, které se zaměřují vždy na jeden pól čtyřúhelníku¹ a dělí se dále do podskupin.

V druhé řadě je mým cílem pokusit se vyzdvihnout pozitiva jednotlivých vykladačských metod a zároveň odhadnout jejich možné slabiny, tento rozměr bude opět aplikován na konkrétní text² a získání textového výkladu, který vychází z načerpaných teoretických znalostí z této první části.

Práce si neklade za cíl uvádět vždy konkrétní příklady a detaily týkající se jednotlivých rozebíraných metod, ale zaměřovat se vždy na klíčové myšlenky, pozitiva a negativa popisovaných vykladačských metod. Tam, kde je to ku prospěchu věci, je popsáno i dějinné či filozofické pozadí té které metody a jsou zmíněny hlavní osobnosti pracující s danou metodou.

Výklad se snaží být výstižný a stručný tak, aby vzniknul prostor i pro praktickou aplikaci. S přihlédnutím k mému zájmu o Starý zákon si dovoluji veškeré poznatky přizpůsobit k použitelnosti při výkladu Starého zákona.

1 Hermeneutický čtyřúhelník a jeho teorie jsou rozebrány níže, dle Manfred Oeming, Úvod do biblické hermeneutiky, Vyšehrad, Praha 2001

2 Viktor Fischl, Píseň písní zvaná Šalamounova, Nibiru, Praha 2007

2.0 O hermeneutice obecně

Význam pojmu hermeneutika může být trojí – pakliže byl odvozen z řeckého slova *herméneuien*, v překladu „hermovat“ čili napodobovat posla bohů Herma, můžeme se domnívat, že hermeneutika označovala mimo jiné vyjádření „božských věcí lidskou řečí“³. Dalším významem je překlad z jednoho jazyka do druhého. Třetím významem, kterého se chopíme i my je vykládání psaného textu⁴.

Dějiny hermeneutiky se budeme zabývat v následující kapitole a potom vždy v souladu s tou kterou vykladačskou metodou. Zmiňme však na začátku alespoň obecný dějinný vývoj hermeneutiky. Hermeneutika resp. výklad textu a idea umění výkladu, jako takový vznikl ve starověké Alexandrii při práci s vydáváním starších filosofických a náboženských textů⁵. (Resp. biblická hermeneutika jako taková mohla vzniknout až ve chvíli, kdy byla Bible fixována kánonem⁶.) Jedním ze zakladatelů hermeneutiky byl *Órigenés*⁷. Hermeneutika byla později uplatňována i při výkladu právních textů např. před soudem. Starověká a středověká hermeneutika si všímala čtyř významů textů – doslovného, alegorického, morálního a symbolického.

Od renesance se začal utvářet hermeneutika teologická, filosofická a právní⁸. Významný obrat ve výkladu nastal v období reformace, kdy byla při výkladech Bible odmítána autorita církve a existovala snaha pochopit Bibli z textu samotného⁹.

Od 17. století, kdy se poprvé můžeme setkat se slovem hermeneutika, se hermeneutikou rozumělo umění výkladu. Byla to pomocná nauka, jež slibovala, že poskytne výkladu pravidla¹⁰.

Filosofická hermeneutika je ještě mladší. Označuje v podstatě filosofickou pozici *Hanse-Georga Gadamera* (příležitostně též *Paula Ricoeura*). Náročné formy hermeneutiky existovaly i dříve, ale nevystupovaly jako propracované filosofické koncepce. Rozhodujícím dílem k vědomému rozvinutí hermeneutiky přispěli např. *Schleiermacher*, *Droysen* či *Dilthey*¹¹. Moderní hermeneutika je svou snahou o rozumění a výklad společným základem humanitních a duchovních věd¹².

3) Petr Pokorný, *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Vyšehrad, Praha 2006, str. 19

4) Petr Pokorný, op. cit., str. 19

5) srov. Jean Grondin, *Úvod do hermeneutiky*, Oikoymenh, Praha 1997

6) Manfred Oeming, op. cit., str. 13

7) srov. Grondin a Oeming

8) Jean Grondin, op. cit., str. 13

9) Manfred Oeming, op. cit., str. 24 + srov. Martin Luther

10) Jean Grondin, op. cit., str. 13

11) Jean Grondin, op. cit., str. 13

12) Manfred Oeming, op. cit., str. 18-44

Budeme se dále zabývat i hermeneutickým kruhem¹³, což je neustálý proces, o kterém mluví i Heideggerův žák *H.G. Gadamer*.

Důležitost hermeneutiky můžeme vysledovat i v oborech jako je historie, kvalitativní sociologie, etnografie a antropologie, kde se tato metodika rozumění obtížně srozumitelných textů používá. Hlavní vědou využívající hermeneutiku – exegezi – je teologie. Biblická hermeneutika je nezbytná k metodologické reflexi základů teologie, zároveň však nesmíme opomenout fakt, že stejně tak hermeneutika zkoumá, jak je Bible pochopena mimo akademickou půdu¹⁴.

13) Manfred Oeming, op. cit., str. 17-18, Petr Pokorný, op. cit., str. 118

14) dle Manfred Oeming, op. cit.

3.0 Průřez dějinami hermeneutiky a teorie hermeneutického čtyřúhelníku

*Svět by mohl být spasen jedině tehdy,
kdyby se králové stali filozofy, nebo filozofové králi.*

Platón

Na dějiny hermeneutiky nelze pohlížet tak, jako by to byl teleologický proces, který by vycházel z antiky, pokračoval přes reformaci a romantismus a završil se ve filosofické hermeneutice¹⁵.

V antice a v patristice existovala zlomkovitá hermeneutická pravidla, teprve Lutherova reformace vyvolala vývoj systematické hermeneutiky, která se však teprve u *Schleiermachera* jakožto obecná nauka o umění rozumět stala universální. *Dilthey* tuto hermeneutiku rozšířil do podoby obecné metodologie duchovních věd a *Heidegger* poté přenesl hermeneutické tázání na fundamentálnější půdu lidské fakticity (universální hermeneutika této fakticity byla v podobě průběžné dějinnosti a řečnosti naší zkušenosti rozpracována *Gadamerem*¹⁶.

Pokud se přeci jen pokusíme o naznačení dějinného vývoje hermeneutiky, mějme vždy na paměti skepsi ohledně dějiny hermeneutiky plynoucí z faktu, že dřívější hermeneutika byla podobna spíše technické nauce a byla koncipována mnohem méně universálně než tomu je u dnešní filosofické hermeneutiky a tudíž oba záměry spolu mají jen málo společného a tyto dějiny se nerozvíjely teleologicky¹⁷.

Zmiňme nejprve **Platóna** (432-347 př. Kr.), který odklonil filozofy od úvah o původu světa k otázkám člověka a lidské společnosti. Ve svém díle *Ústava*¹⁸, kde se objevují jeho myšlenky o idejích docházíme k poznání, že nerozlišuje jen mezi věcmi a jevy, ale pohlíží na věc i hlediska „teorie poznání mezi rozdílnými stupni poznávání skutečnosti¹⁹.“ Duše, která je podle *Platóna* sama o sobě nesmrtelná, viděla v říši idejí během své preexistence všechny věci o sobě, říkáme jim praobrazy, při své inkarnaci ale opět na všechny praobrazy zapomněla²⁰.

Nápomocný při rozpomínání na praobrazy může být rozhovor²¹. V rozhovoru, jehož cílem je vstup do říše věčných idejí, jde totiž o stupňovité opouštění sféry pouze smyslového, k čemuž dopomůže dialektický průběh rozhovoru²²

15) Jean Grondin, op. cit., str. 15

16) Jean Grondin, op. cit., str. 15

17) Jean Grondin, op. cit., str. 16

18) Platón, *Ústava* VII 514nn

19) Manfred Oeming, op. cit., str. 18

20) Manfred Oeming, op. cit., str. 18

21) srov. s Platónovými dialogy

22) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

. K dobrému výkladu je tedy nutno nezůstat stát pouze u doslovného smyslu textu, ale od tohoto prvotního pochopení se osvobodit a dojít až k vlastnímu duchovnímu smyslu textu²³.

Tento názor však *Platónův* žák **Aristoteles** (384-324 př. Kr.) neuznává²⁴. Podle Aristotela se skutečná objektivní pravda nachází mimo oblast řeči, z tohoto důvodu klade důraz na nezávislou věc existující mimo řeč. Řeč pouze vede věc k výrazu²⁵. Hermeneutiku vidí jako schopnost formulovat výpovědi o věcech s důležitou součástí a tou je jejich pravdivost – pravda je dle něj shoda věci a poznání²⁶. Aristotelova logika především hledá strukturu pravdy. Na rozdíl od *Platóna* je v důvěře v normální lidský rozum optimistický²⁷. Jak uvidíme, přelévání mezi básnických rozhovorem a střízlivou logikou provází dějiny hermeneutiky i dále²⁸.

Rozdíl mezi doslovným a alegorickým významem Písma spatřuje **Filón Alexandrijský**²⁹ (asi 20 př. Kr. – 50 po Kr.). O alegorickou hermeneutiku se helénistické židovství opíralo zejména v době, kdy se urovnávaly myšlenkové světy Starého zákona (které tak mohly být vnímány jako hluboká filozofie a představeny jak Židům, tak i okolnímu světu) s rovinou řeckou³⁰. Sám *Filón Alexandrijský* tvrdil, že význam Písma je zejména alegorický³¹.

Alegorie se dále uplatňovala i v rabínském výkladu Písma³². Platónským pojetím hermeneutiky se inspirovalo sedm Hilelových pravidel, midoty rabího *Jišmaele* a *rabího Eliezera*³³. Podobnosti s *Platónem* můžeme objevit i u **Josefa Flavia**³⁴ (38-100 po Kr.) a později také rané křesťanství přijalo vícenásobný význam Písma, protože bez něj by nemohl být Starý zákon přijat jako celek. V úvodu zmíněný **Órigenés** (asi 185-253 po Kr.) a **Klement Alexandrijský** byli žáky alexandrijské školy a tudíž byli inspirováni *Aristotelem* a jeho logikou.

Věnovali se rekonstrukci nejstarších textů a prováděli srovnání biblických rukopisů. Ve středověkém judaismu dosáhla Aristotelská tradice svého vrcholu díky *Maimonodovi*³⁵ (1135-1204). Prolínání věcné hermeneutiky s mnohoznačností Písma je

23) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

24) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

25) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

26) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

27) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

28) Manfred Oeming, op. cit., str. 19

29) Manfred Oeming, op. cit., str. 21

30) Manfred Oeming, op. cit., str. 21

31) Manfred Oeming, op. cit., str. 21

32) Manfred Oeming, op. cit., str. 21-22

33) Manfred Oeming, op. cit., str. 21

34) Manfred Oeming, op. cit., str. 21

35) Manfred Oeming, op. cit., str. 23

vystiženo mnemotechnickou pomůckou: „Doslovný význam učí, co se stalo, alegorický, čemu věřit, morální, co činit a anagogický, v co doufat.“³⁶

V období **reformace** se **Martin Luther** (1483-1545) pouštěl do boje proti přetváření původního biblického záměru. *Luther* přijímá alegorii pouze jako okrasu a pomůcku pro obyčejný lid³⁷. Tvrdil, že Písmo má schopnost vykládat samo sebe (postupovat při výkladu Písma se má od míst, která jsou jasná k těm méně jasným.) a touto myšlenkou vzbudil v době reformace převrat.

Pozdější **ortodoxie** se snaží zachovat reformační dědictví a odlišuje se od nově se objevující racionalistické kritiky tím, že teologické pochybnosti a kritiku Bible nepřipouští³⁸.

Obrodné protestantské hnutí **pietismus** již vícenásobný význam Písma neodmítá³⁹. Zároveň si uvědomuje důležitost role recipienta – ne všichni můžou porozumět všemu. Zastánci pietismu navrhovali, aby se Bible více četla a meditovalo se nad hesly – Bible je tak stavěna do středu teologického zájmu a s tím je v popředí i důležitost vědomostí o původních inspirovaných textech, což vedlo k dalším vědeckým zkoumáním⁴⁰.

Osvícenství vnímá jako střed Bible hlavně morální hodnoty, které odhaluje. Osvícenství také pomohlo odkrýt rozměr dějinnosti biblického podání⁴¹.

Idealismus a jeho představitel **Georg Wilhelm Hegel** (1770-1831) se snažil odpovědět na otázku vnitřní logiky dějin⁴².

Pro **romantismus** je typické, že soustřeďuje pozornost na historické studium tradic, kde se Bible opět dostává do popředí zájmu⁴³. Zároveň se však snaží vymezit oproti osvícenskému idealismu pojmu. Romantismus žije přesvědčením, že ve světových dějinách je možno pozorovat „Boží pedagogický záměr“⁴⁴.

Je zde vidět i snaha o potlačení všeho dogmatického a přehnaně filozofického, protože jen bez těchto pohledů můžeme uvidět skutečný život duše⁴⁵. Tato „hermeneutika autora“ byla prosazována **Friedrichem Ernstem Schleiermacherem** (1768-1834), který dělil porozumění na gramatické a psychologické⁴⁶. Přičemž gramatické porozumění odstraňuje nejasnosti objasněním struktur jazykového vyjádření pomocí objektivní

36) Manfred Oeming, op. cit., str. 24

37) Manfred Oeming, op. cit., str. 24

38) Manfred Oeming, op. cit., str. 25

39) Manfred Oeming, op. cit., str. 26

40) Manfred Oeming, op. cit., str. 26

41) Manfred Oeming, op. cit., str. 26

42) Manfred Oeming, op. cit., str. 27

43) Manfred Oeming, op. cit., str. 27

44) Manfred Oeming, op. cit., str. 27

45) Manfred Oeming, op. cit., str. 27

46) Manfred Oeming, op. cit., str. 28, srov. Grondin str.88-100

analýzy, zatímco psychologické porozumění žádá po vykladači, aby se do autora vykládaného textu vžil, přičemž je zapotřebí využít kombinačního způsobu myšlení a pokusit se co nejvíce do autora vcítit⁴⁷.

Náboženský myslitel **Sören Kierkegaard** (1813 – 1855) nevnímal porozumění jen jako individuální fakt nebo vžití se do autora, ale jako vytváření nové existence, na které se podílí i Bůh, čímž navazuje na pietistické teorie⁴⁸.

Wilhelm Dilthey (1833-1911) si kladl otázku, zda jde i duchovním vědám o pochopení ustálených projevů života, stejně tak jako přírodním vědám⁴⁹. Za základní princip porozumění *Dilthey* považoval sám život, protože jen prožité člověk zpracovává a později může vyjádřit svůj prožitek, který jsou schopni uchopit a porozumět mu i další lidé⁵⁰.

Velký význam hermeneutiky vidíme i v díle **Martina Heideggera** (1889-1976). Samu existenci člověka charakterizuje podle něho rozumějící vztah ke světu a k možnostem, jež se člověku nabízejí, důležitou složkou tohoto porozumění je řeč⁵¹. „Pobyt (existence) jakožto rozumějící rozvrhuje své bytí do možností⁵².“ Protože přitom nejde o jednorázový akt, nýbrž o neustálý proces, mluví *Heidegger* o „hermeneutickém kruhu“⁵³.

Podle **Rudolfa Bultmanna** (1890-1976), který rozvádí dále myšlenky *Diltheye* a *Heideggera*, není cílem hermeneutiky vcítění se do cizí duše, ale uchopení věci, kterou autor i čtenář považují v textu za základní a dále je kladen důraz na zacílenost tázání, které nás vede k poznání⁵⁴.

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) ukazoval, že čtenář nepřistupuje k textu nikdy úplně nepředpojatě, ale vždy už s předběžným porozuměním⁵⁵. Z toho důvodu je důležité, aby si tuto výchozí situaci vykladač uvědomil a teprve potom začal lingvistickou a textovou práci. Kritika textu a shromáždění informací o historickém kontextu umožňuje lepší pochopení textu.

V padesátých letech 20. Století nastal v hermeneutice obrat – od zkoumání faktorů „za textem“, tedy duše autora, předsudků a tradic se přešlo ke zkoumání textu jako takového⁵⁶. Porozumění se soustřeďovalo na vyjasňování stavebních forem textu a jazykových pravidel.

47) Manfred Oeming, op. cit., str. 28

48) Manfred Oeming, op. cit., str. 29

49) Manfred Oeming, op. cit., str. 31, srov. Grondin str. 112n

50) Manfred Oeming, op. cit., str. 31-32

51) Manfred Oeming, op. cit., str. 32-33

52) Manfred Oeming, op. cit., str. 33

53) srov. hermeneutický čtyřúhelník, srov. Hans-Georg Gadamer, Pravda a metoda, Tridáda, Praha 2010, str. 236n

54) Manfred Oeming, op. cit., str. 34

55) Manfred Oeming, op. cit., str. 35-36, srov. Pokorný

56) Manfred Oeming, op. cit., str. 39-40

Později následoval proud, který byl zaměřen na příjemce textu, protože i čtenář se podílí významnou částí na vzniku smyslu, roli zároveň hraje i případná mnohoznačnost textu, se kterou se čtenář potýká⁵⁷. Zastáncem této teorie je **Umberto Eco** (1932-).

V současnosti⁵⁸ můžeme vysledovat v hermeneutice stav, kdy zástupci jednotlivých metod (či jednoznačného prosazování jednoho z pólů hermeneutického čtyřúhelníku) nejsou schopni efektivně komunikovat se zastánci jiných metod. Zároveň, ale díky možnosti využívat několikero možností výkladu se setkáváme s významovou pestrostí, z čehož můžeme získat dojem nepřehlednosti. Také se pro nás stává složitější zůstat objektivní a jednoznačnost výkladu se stává čím dál více spornou, najít jedinou „pravdu“ se stává problémem.

Pojďme se nyní blíže zabývat již několikrát zmíněnou teorií **hermeneutického čtyřúhelníku**⁵⁹.

Jestliže se snažíme porozumět biblickým textům, potom se neobejdeme bez určité komunikace. Hermeneutický čtyřúhelník nám ukazuje, jak tento komunikační proces probíhá. Tento čtyřúhelník, který obsahuje čtyři faktory v procesu komunikace, nám pomáhá systematicky uchopit a představit si různé vykladačské teorie.

V prvním vrcholu stojí **autor textu**. V době, kdy text vznikal, prožíval autor jistou životní situaci a ta mohla ovlivnit jeho tvorbu⁶⁰. Autor se prostřednictvím textu snaží předat myšlenku, myšlenku předává svému publiku – čtenářům. Autor je faktor *dočasně aktivní*. Roli hraje i čas, kdy text vzniká a jak velká časová prodleva se vyskytuje mezi napsáním textu a jeho čtením. Během této doby se může v podstatě změnit i vyznění textu, jelikož to, co autor považoval za „normální“ už čtenář může vidět jako marginální. Zdůrazněme tedy, že autor sděluje „věc“ pomocí textu a prostřednictvím tohoto textu komunikuje se čtenářem, za působení vlivu času a životních zkušeností.

V druhém vrcholu stojí **text**⁶¹. Text byl napsán autorem, sám o sobě je to *trvale pasivní* faktor. Jako takový nerozhoduje o věci, kterou v sobě obsahuje a jeho komunikace se čtenářem je opět nehybná – pasivní. Text jako takový se stává materiálem ke zkoumání, je podroben kritice a vyložení. Roli v pochopení zde hraje časový rozestup mezi vznikem textu a jeho interpretací.

Ve třetím vrcholu stojí **čtenář**⁶². Čtenář je recipient textu, potenciální příjemce obsahu – věci a *trvale aktivní* článek v procesu komunikace. V otázce pochopení a tím

57) Manfred Oeming, op. cit., str. 40

58) Manfred Oeming, op. cit., str. 43

59) Manfred Oeming, op. cit., str. 17-18, srov. Hans-Georg Gadamer, Pravda a metoda, Tridáda, Praha 2010, s. 236n

60) Manfred Oeming, op. cit., str. 17

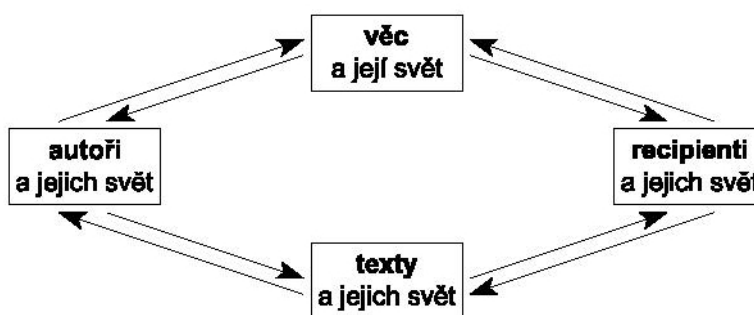
61) Manfred Oeming, op. cit., str. 17

62) Manfred Oeming, op. cit., str. 17

pádem přijetí obsahu textu hraje roli opět čas, životní zkušenost přijímajícího, použitá vykladačská metoda (a její správné či nesprávné použití), tradice a normy, ve kterých čtenář žije, znalost okolností, při kterých text vznikl a osoba autora, ochota přijmout myšlenku a schopnost předat ji dál v soudobém jazyce, a v neposlední řadě i šetrnost při zacházení s textem.

V uzavírajícím vrcholu stojí **věc**⁶³. Věc je obsah textu a hlavně jeho myšlenka. Věc je dílem autora i dílem čtenáře. Tento faktor je v našem komunikačním procesu *dočasně aktivní*. Pasivním (buď opět dočasně nebo trvale) se stane v momentě, kdy není recipient schopen odhalit jeho význam. Buď z důvodu nedostatečné znalosti a životní zkušenosti, špatné aplikace vykladačské metody nebo vlivem času, kdy již není možno text správně ani přeložit, natož vyložit. Aktivita a pasivita věci může být proměnlivá v souladu s postupem hermeneutiky – v jistých dobách se na text pohlíželo z pohledu skrytého významu a následovalo období, kdy se texty zkoumaly pomocí textové kritiky. V současnosti neexistuje jeden určující vykladačský směr, převládá pluralita metod, která zaručuje, že alespoň jedna z vykladačských tendencí má potenciál význam zachytit. Otázkou je, jak to bude v budoucnosti a zda případná strnulost hermeneutiky nezpříčiní trvalou pasivitu věci.

Hermeneutický čtyřúhelník (dle M. Oeminga)

63) Manfred Oeming, op. cit., str. 17

4.0 Přehled vykladačských metod se zaměřením na Starý zákon

4.1 Metody soustředěné na autora

4. 1. 1 Historicko-kritická metoda

Za cíl si *historicko-kritická metoda* klade nalezení původního významu biblických textů, který měly v době, kdy je jejich zaznamenal. Metoda se snaží vrátit až k původním pramenům⁶⁴ – k biblickým jazykům. Studium starých textů byly zjištěny důležité obsahové odlišnosti různých textových variant. Zde může pomoci filologie, která odhalí rozdíly mezi významy textů.

Pomocí *textové kritiky*⁶⁵ můžeme třídit a rozpoznávat, který text je nejstarší a který sloužil jako předloha k novějším⁶⁶. Po textové kritice následuje *literární kritika*, která aplikuje na biblické texty kritéria literární vědy. Sleduje zejména kompozici a styl textu, jeho vnitřní soudržnost a vyhledává logické rozpory. Takto lze zjistit, že byl text např. několikrát přepracován. Bádání již v minulosti prokázalo, že velká část biblických textů má několik autorů⁶⁷. Tzv. konzervativní badatelé⁶⁸ přisuzují biblické texty autorům, kteří jsou u textu podepsáni. Kritičtí badatelé⁶⁹ naopak usuzují, že značná část textů představuje „pozdní fikce“, které do původních textů začlenili anonymní spisovatelé.

Literární kritika také rozkládá text na jednotlivé stavební prvky, pakliže tyto základní stavební jednotky stále obsahují jisté napětí, je nutno začít bádát, jestli nejsou v textu obsaženy stopy jeho minulosti⁷⁰. Dějiny podání poté zkoumají nesrovnalosti konečné podoby textu, zde je třeba hledět na ústní tradici, která písemnému ztvárnění předcházela⁷¹. O znalosti z literární kritiky a dějin podání se opírá *kritika redakce*⁷². Zkoumá souvislosti mezi druhotnými písemnými úpravami biblických textů. Dokáže texty obsahující výše zmíněné „napětí“ rozřadit na menší textové jednotky a usiluje tak o nalezení jejich specifického jazykového a teologického profilu. Při výkladu pomáhá i *sociologie*⁷³, ukazuje se totiž, že biblické texty jsou výsledkem určitého společenského dění. Odhalujeme tak spjatost tehdejších sociálních skupin s texty jimiž instituciona-

64) Manfred Oeming, op. cit., str. 45

65) Manfred Oeming, op. cit., str. 47

66) srov. pravidlo textové kritiky *lectio brevior probabilior* a další pravidlo *lectio difficilior probabilior*

67) Manfred Oeming, op. cit., str. 49

68) Manfred Oeming, op. cit., str. 49

69) Manfred Oeming, op. cit., str. 49

70) Manfred Oeming, op. cit., str. 51

71) Manfred Oeming, op. cit., str. 52

72) Manfred Oeming, op. cit., str. 52-53

73) Manfred Oeming, op. cit., str. 54

lizovali lidé své soudobé potřeby. Odezva sociologických otázek se nachází v *dějinnách formy*⁷⁴. Porozumění biblickým textům vede jejich zařazení do příslušných oblastí společenského života.

Dalším pracovním krokem je *exegeze pojmů*⁷⁵. S pomocí dnešní výpočetní techniky dochází k její zpřesňování a usnadnění a biblická sémantika se tak jeví jasnější. *Souhrnný výklad*⁷⁶, který přináší výsledky všech předchozích pracovních kroků, pátrá po přímém záměru biblického autora. Cílem vykladače je číst text jak s pohledu autora, tak z pohledu stále měnících se recipientů.

*Historicko-kritická věda*⁷⁷ disponuje obrovským množstvím informací a poznatků, stále se také zvětšuje rozsah našich vědomostí o světě původních autorů. Důležitým bodem *historicko-kritické metody* je fakt, že zkoumá texty všemi prostředky bez dogmatických předsudků⁷⁸. Nevýhodou je, že texty se pod důkladnou analýzou rozkládají na hypotéky všech metod jednotlivých kroků, jejichž správnost není definitivně prokazatelná.

4. 1. 2 Sociálně-dějinná exegeze

Neutralita autorů je hledisko, se kterým nemůžeme vždy počítat – autor může stranit té třídě, do které patří a tím text ovlivňovat. Ekonomické poměry také zásadním způsobem mohou autory ovlivňovat, a zároveň se dá i říci, že texty mají vliv na politické a ekonomické poměry⁷⁹. Sociální a ekonomická situace a skutečnost je tedy důležitým bodem vedoucím k porozumění. Nápomocno při výkladu tedy může být, bereme-li v potaz více materialistický způsobem čtení než idealistický⁸⁰.

Pakliže zkoumáme sociální danosti světa biblického autora nutně se setkáme s tím, že hodnotíme, z jakých sociálních poměrů autor pochází, jakého dosáhl vzdělání, do jaké věkové skupiny ho lze zařadit, jaké je rasy a vyznání, zda je možné ho přiřadit k určitému zeměpisnému místu – jestli má domov nebo je na cestě, zda žije společenským životem a je jím ovlivněn a případně také jaké má životní zkušenosti (např. má-li děti, manželku apod.).

Při výkladu nám může být také užitečná otázka na prospěch z daného textu, ať již

74) Manfred Oeming, op. cit., str. 54

75) Manfred Oeming, op. cit., str. 55

76) Manfred Oeming, op. cit., str. 57

77) Manfred Oeming, op. cit., str. 57-58

78) Manfred Oeming, op. cit., str. 58

79) Manfred Oeming, op. cit., str. 62

80) Manfred Oeming, op. cit., str. 62

politický nebo hospodářský, případně jiného rázu⁸¹. Tímto způsobem můžeme odhalit další dimenze textu – politiku a ideologickou funkci. Úkolem vykladače je upozornit na „relativnost“ teologie biblického autora, protože do textu přinášel svůj pohled a názor, kterým sledoval určitý záměr⁸².

Význam *sociálně-dějinné exegeze* tedy spočívá v tom, že obohacuje proces porozumění o důležitou složku – o politický a ekonomický aspekt a také nám může usnadnit pokus o zařazení biblického autora do sociální třídy a dalších kategorií a tím pochopit obsah jeho textu.

Sociálně-dějinná exegeze však také přináší některé problémy – např. v tom, že je složité oddělit od sebe na základě systematické teologie historický materialismus a víru v Boží působení⁸³. Dalším úskalím může být i fakt, že zastánci této metody inklinují k výkladu, který směřuje ve prospěch chudých a utlačovaných a tím vnímají Bibli selektivně a stává se prostředkem, jak upozornit bohaté na jejich sociální odpovědnost atd., ideologický výklad by také neměl sloužit jako nástroj ke stabilizaci nevyvážených majetkových a mocenských poměrů⁸⁴. Tímto zneužitím dochází ke znehodnocení přínosu biblických autorů.

Poslední otázkou k zamyšlení, kterou bychom si měli položit je, zda aplikace materialistických teorií na biblický text nemůže vést k ovlivnění pohledu na celkový obsah studovaného textu a zda máme v této oblasti dostatečnou kapacitu k objektivním soudům⁸⁵.

4. 1. 3 Historická psychologie

Psychologie se stává součástí vykladačských metod ve 20. století, souvisí s tím Schleiermacherova a Diltheova hermeneutika empatie⁸⁶. *Historická psychologie* se snaží popisovat jedince s jeho neobvyklostmi v jeho tehdejší situaci, snaží se také vysledovat duševní struktury a možné neurózy autorů s cílem stanovit důkladný popis autorových psychických pocitů a vzorců chování. Nemůžeme ovšem nikdy vyloučit, že text nebyl psán vícero autory, což pro tuto metodu může znamenat problém. Detaily, které potřebujeme k sestavení důkladného rozboru autorovy psychiky někdy také nemáme k dispozici. Nezpochybnitelně užitečnou se tato metoda stává v momentě, kdy se skutečně podaří proniknout do duševního života autora biblického textu a navázat

81) Manfred Oeming, op. cit., str. 62

82) Manfred Oeming, op. cit., str. 63

83) Manfred Oeming, op. cit., str. 65

84) Manfred Oeming, op. cit., str. 66

85) Manfred Oeming, op. cit., str. 67

86) Manfred Oeming, op. cit., str. 67

s ním těsný kontakt. Můžeme také leckdy vypožorovat, že autoři měli občas podobné problémy jako dnešní člověk⁸⁷.

4. 1. 4 Nová archeologie

Od druhé poloviny devatenáctého století se na *archeologii* přestává pohlížet jako na hledání a objevování pokladů a vykopávky začínají být prováděny systematicky⁸⁸. Jsou sestavovány topografické popisy nalezišť – ty se totiž začleňují do větších oblastí. Archeologie Izraele se nazývala biblická, jejím úkolem bylo hledat zejména stopy izraelské a raně křesťanské kultury. Takto byly objeveny pozůstatky, které se přímo daly propojit s dějinami Bible⁸⁹. Ve druhé polovině dvacátého století byly odkryty četné nálezy ze všech období osídlení Palestiny⁹⁰. Ukázalo se, že jen málo nálezů odpovídalo světu, o kterém se dovídáme ze svědectví Bible – došlo tedy k metodickému rozlišení mezi prací exegetů a archeologů. Exegeti dále pracovali na výkladech biblických textů a archeologové zůstali bádát na místech nálezů. Z *biblické archeologie* se tak stala *archeologie Palestiny*, které nejde zejména o studium zaměřené na Izrael a Bibli, ale o důkladný a nestranný výzkum opírající se o materiální dokument nalezený v Palestině, bez ohledu na to, jestli se k Izraeli a Bibli vztahují⁹¹. Zájem *nové archeologie* je zaměřený jinak – je to několik metod, s jejichž pomocí můžeme zkoumat i zdánlivě bezcenné nálezy nebo obydlí obyčejných lidí. *Nová archeologie* se snaží odhalit a vyjádřit zejména sociální a náboženské souvislosti, které může nalézt bez ohledu na biblický text⁹². Zároveň se zlepšují i metody, které pomáhají odhalovat např. stáří nálezů⁹³. Zapojením *archeobotaniky* a *archeozoologie* můžeme zjistit, jaká zvířata byla tehdy chována a jak člověku sloužila⁹⁴. Takto dokážeme sestavit obraz všedního života biblických lidí. Součástí *nové archeologie* je i *ikonografie*, která pracuje s odhalenými obrazy, *epigrafie*, zabývající se nápisy a *glyptika*, která zkoumá obrazy z odpovídajících dějinných údobí⁹⁵. Ukázalo se, že zapojení *ikonografie* může vést k názornému vysvětlení a objasnění souhrnného konceptu dějin náboženství⁹⁶. Inspiraci archeologové nacházejí také v *kulturní antropologii*, která dopomáhá k rekonstrukci kulturního dění, které se v dané

87) Manfred Oeming, op. cit., str. 67-72

88) Manfred Oeming, op. cit., str. 72

89) Manfred Oeming, op. cit., str. 73

90) Manfred Oeming, op. cit., str. 73

91) Manfred Oeming, op. cit., str. 73

92) Manfred Oeming, op. cit., str. 73-79

93) Stáří odpadu se zjišťuje pomocí radiokarbonové metody C¹⁴.

94) Manfred Oeming, op. cit., str. 74

95) Manfred Oeming, op. cit., str. 75

96) Manfred Oeming, op. cit., str. 77

oblasti odehrávalo⁹⁷. Zapojení poznatků o oboru archeologie do pokusů o porozumění se zdá nezbytné. Archeologie může pomoci s představami o světě biblického autora, což obohacuje texty o další dimenzi. Archeologická svědectví obrazů a dalších nálezů jsou však často nejednoznačná a nedá se také spoléhat na naprostou objektivnost kamenů a nápisů. Vytváření představ o intenzitě uctívání a náboženských představách je také z části z hlediska archeologie limitováno⁹⁸.

4.2 Metody soustředěné na čtenáře

4. 2. 1 Exegeze z pohledu dějin působení

Představu, že interpret k textu může přistoupit zcela bezprostředně a bez jakýchkoliv předsudků, je třeba nahradit teorií dějin působení, ve které se tvrdí, že se na každém porozumění již podílejí dřívější výklady (již zmíněné předsudky), neobejdeme se tedy bez vědomí historického⁹⁹.

Dalším předpokladem přístupu je *teze o kontextualitě* vznikající v období postmodernismu – hovoří o *situační mnohotvárnosti pravdy*, což nevylučuje, že pravd může být rovnou několik¹⁰⁰. Význam díla se tak vyjevuje teprve z jeho mnohotvárného působení a vývoje, který se mění tím, kdy a kde je text interpretován. Vždy je také potřeba text zařadit do souvislostí dějin literatury – tímto docházíme k určení dějinného místa textu na základě celkových poznatků o literatuře¹⁰¹.

Prohlubováním časového rozdílu mezi vznikem, přijetím prvními čtenáři a současnými recipienty podíl čtenáře na jeho historické interakci s autorem narůstá. De facto *dějiny působení* vedou k převaze čtenáře nad autorem, což ovšem může vést k zahrávání si s významem textu, jakousi „čtenářskou anarchií“¹⁰².

Z pohledu *exegeze dějin působení* je úkolem porozumění analyzovat způsoby čtení, které se od textů odvíjejí. Exegeze se tak dostává do kontaktu s dějinami církve a dějinami židovsko-křesťanské kultury. Pod drobnohled se tak dostávají i oblasti umění, literatury, hovorové řeči a abstraktního myšlení¹⁰³. K uchopení textu tedy vede pečlivé sledování celého spektra během dějin vznikajících *čtením* a také jeho odraz v kulturní tvorbě jako takové.

V procesu porozumění Starému zákonu mají velkou váhu mnohotvárné židovské

97) Manfred Oeming, op. cit., str. 75

98) Manfred Oeming, op. cit., str. 79

99) Manfred Oeming, op. cit., str. 110

100) Manfred Oeming, op. cit., str. 110

101) Manfred Oeming, op. cit., str. 110

102) Manfred Oeming, op. cit., str. 111

103) Manfred Oeming, op. cit., str. 112

dějiny recepcce. Jedním z principů rabínské exegeze je *narativní amplifikace*, která využívá toho, že k usnadnění pochopení textu vypráví příběhy, které k textu váže nějaké klíčové slovo. V kontextu tak získává vykládaný text další rozměr – a tím i význam¹⁰⁴. S výklady textů rabíni zacházejí s určitou volností, jsou totiž přesvědčeni, že Tóra je vnitřně jednotná – že v ní neexistuje dějinné *dříve* a *později*. Další metodou, kterou rabíni využívají, je *gematrie*¹⁰⁵. Je založená na principu přiřazování číselných hodnot k jednotlivým písmenům¹⁰⁶ – může tak dojít ke vzniku vedlejšího významu, případně je slovo chápáno jako anagram¹⁰⁷. Mišna a Talmud také praví, že každé slovo v Bibli má devadesát devět různých významů a teprve až ten stý výklad je ten správný. Výklad stého významu zná však jenom Bůh¹⁰⁸.

Další disciplínou, která k *dějinnám působení* patří, jsou *dějiny kázání*¹⁰⁹. Kazatelé dost často neberou při svých výkladech v potaz záměr autora a výklad textů přizpůsobují svým myšlenkám. Důsledkem tak může být vznik nesprávných interpretací.

V přístupu zaměřeném na *dějiny působení* také můžeme spatřovat i problematické stránky – jednou z nich je mínění, že text může nést pouze jeden význam.

Při exegezi je zapotřebí rozlišovat pátrání po původním záměru autora biblického textu a pozdější využití látky, které se textu více či méně vzdaluje. Měli bychom mít také na paměti, že ne všechny existující výklady jsou nutně správné.

4. 2. 2 Hlubinně-psychologická exegeze

Využití teorií a poznatků z oboru *hlubinné psychologie* začalo krátce po jejím zrodu. *Hlubinnou psychologií* jako takovou se zabýval *Sigmund Freud* (1856 -1939) a také *Carl Gustav Jung* (1875-1961), který zkoumal např. sny svých pacientů, ve kterých se objevovaly mytické a pohádkové motivy. Výkladem snů, prožitím obrazů a interpretací pohádek se mohly integrovat potlačované prvky osobnosti¹¹⁰.

Metodou výkladu s pomocí *hlubinné psychologie* se zabýval také teolog a psychoanalytik *Oskar Pfister* (1873-1956) a německý teolog *Eugen Drewermann* (1940-), který metodu dále rozvíjel a napsal řadu názorných výkladů, které neušly pozornosti

104) Manfred Oeming, op. cit., str. 112

105) Manfred Oeming, op. cit., str. 112

106) V hebrejské abecedě má každé písmeno svou číselnou hodnotu.

107) Anagram neboli přesmyčka je slovo, které vznikne z původního slova tak, že se použijí všechna písmena ve slově obsažená a změní se jejich pořadí. Často se přitom nedbá na diakritiku.

108) Manfred Oeming, op. cit., str. 118

109) Manfred Oeming, op. cit., str. 113

110) Manfred Oeming, op. cit., str. 120-121

čtenářů¹¹¹. Drewermann tvrdí, že exegeze biblických textů by se dala přirovnat k výkladu a rozboru snů. Umění interpretovat spočívá v tom, že se naučíme důkladně *rozlišovat objektální rovinu* (svrchní rovina vyprávěného děje) od *subjektální roviny* (roviny obsahující zašifrovanou problematiku lidské duše)¹¹². To, co se může zdát jako běžný otisk událostí vnějšího světa se po prozkoumání analytickým pohledem může vyjevit jako maska komplikovaných duševních procesů – všechno, co se děje venku, je vlastně odrazem vnitřních duševních pochodů.

Hlubinně-psychologické čtení probíhá na úrovni dvou rovin - nejprve se zkoumá vrchní rovina textu či příběhu, abychom později mohli přistoupit k rozluštění konfliktní situace skryté v rovině hlubší¹¹³.

Příběhy z Bible se týkají problémů se sebenalézáním a poskytují zároveň i pomoc. Přínos této metody tedy spočívá ve schopnosti přesvědčit současného čtenáře, že se biblický text týká také bezprostředně i jeho samého a jeho intimních problémů. Rozumovost je relativní a do popředí se dostává emocionalita. *Hlubinně-psychologická exegeze* vnímá na základě kritéria terapeutického záměru Bibli pouze selektivně¹¹⁴.

Hlubinně-psychologická exegeze odkrývá sílu biblických látek hlavně interpretací výpravných textů¹¹⁵, jako jsou mýty, legendy a báje. (Dokáže také směřovat biblickou a nebiblickou literaturu dohromady, což se nejeví jako úplně přínosné.) Jako méně vhodný materiál k výkladu jsou krátké úseky, např. mudroslovné výroky nebo zákony. Zároveň je nutno konstatovat, že tato metoda nikdy nemůže zcela nahradit např. *historicko-kritickou* práci, ale může jí být vhodným doplňkem.

4. 2. 3 Exegeze symbolů

Symbol jako takový je druh znamení. Je to smysly vnímatelná skutečnost, která poukazuje na něco, co takto vnímatelné není. Nejčastějším symbolem je slovo odkazující k myšlení¹¹⁶. Znamení a symboly můžeme dělit podle několika kritérií do tří skupin – *signál* je součástí označovaného (kouř – oheň), znamení je *zástupný symbol* a je dán konvencí, musíme se ho naučit (dopravní značky), a poslední skupinou jsou *reprezentativní znamení* je způsob přítomnosti označovaného, je to vnitřní vztah mezi dvěma rovinami (duše – tělo).¹¹⁷ Symboly vyzdvihují to, co máme brát na vědomí, mají

111) Manfred Oeming, op. cit., str. 122

112) Manfred Oeming, op. cit., str. 122

113) Manfred Oeming, op. cit., str. 122

114) Manfred Oeming, op. cit., str. 127

115) Manfred Oeming, op. cit., str. 113

116) Miranda Bruce-Mitford, Sign nad Symbols, Dorling Kindersley, Londýn 2008; Manfred Oeming, op. cit., str. 127-129

117) Manfred Oeming, op. cit., str. 127-129

oznamovací a tematizující funkci. Zároveň také ale zůstávají v nedostatečné jasnosti a uchopitelnosti, která nás může vést k mylné interpretaci. Symboly jsou jedním z jazyků náboženství, v podstatě se jim při vykladačské činnosti nelze vyhnout¹¹⁸.

Symboly také odkazují na absolutní původ lidské existence, které musíme porozumět a aktivně ji prožít. Teorie symbolů předpokládá určité pojetí lidské bytosti – člověk je pojímán jako jsoucnost, které rozumí smyslu. Symbol pomáhá člověku ukázat absolutní původ věci, ale neznamená to, že je věc skutečně přítomna. Náboženské symboly oznamují celek a odkazují na to, co nás objímá a pobízejí nás k zamyšlení se¹¹⁹.

Starý zákon je plný symbolický příběhů, jejich účastníků a činů. Všechny tyto věci spolu souvisejí a poukazují na to poslední, všeobjímající¹²⁰. Při výkladu se snažíme o pochopení vztahů mezi konkrétními zkušenostmi člověka a biblickými *prasympoly*. Povědomí o vztazích mezi symboly a soudobými zkušenostmi vedlo k tomu, že se výklad biblických textů se zaměřením na symbol dostal do středu zájmu náboženské výchovy¹²¹.

V oddíle o *hlubinné psychologii* jsme si řekli, že tato metoda se hodí více k výkladu rozsáhlejších pasáží. Naopak při výkladu symbolů je lepší zaměřit se na jednotlivé verše, které můžeme vyjmout z kontextu a zkoumat je samotné.

Biblickou symboliku se nám daří nalézt také v sakrální architektuře, v jazyce básní a také v běžném životě, kdy si lidé už skoro ani neuvědomují význam symbolů, které je obklopují a bez povšimnutí zůstává to, co je na křesťanství specifické¹²².

4. 2. 4 Bibliodrama

Krátce bychom se měli v našem přehledu vykladačských metod zmínit také o bibliodramatu. Tato metoda založená na hře několika účastníků je jednou z forem psychodramatu¹²³. Účastníci si vyberou příběh nebo text pocházející z Bible a ten si nahlas přečtou, rozdělí si role a diskutují o tématu, hru jako takovou mohou pojmout několikero způsoby – buď mohou přečtený text divadelně ztvárnit nebo pouze ústně rozebírají možnosti postav a pokouší se vcítit do svěřených rolí a charakterů svých postav, pracují také s dojmy, které v nich hra zanechává¹²⁴. Účastníci se podílí na hře zapojením svých životních zkušeností a zážitků. Po hře přichází na řadu reflexivní fáze¹²⁵.

118) Manfred Oeming, op. cit., str. 128

119) Manfred Oeming, op. cit., str. 129

120) Manfred Oeming, op. cit., str. 129

121) Manfred Oeming, op. cit., str. 133

122) Manfred Oeming, op. cit., str. 132

123) Manfred Oeming, op. cit., str. 134

124) Manfred Oeming, op. cit., str. 135

125) Manfred Oeming, op. cit., str. 135

Bibliodrama zahrnuje možnost sebeporozumění a uzdravení a zároveň obsahuje i výkladovou rovinu. Skupina maximálně osmi účastníků musí splňovat některá kritéria – aktéři by měli být provázáni vzájemnou důvěrou a zároveň je nevhodné aby se hry účastnili spolupracovníci, kteří jsou jeden druhému nadřizení apod. Sezení vede psychoterapeut, který může vývoj hry regulovat a dodává nové impulzy. K výsledkům vedou hry, na které mají účastníci dostatek času – v průběhu tak mohou odkrýt a vyřešit mnoho konfliktních situací¹²⁶.

Výhodu interaktivního výkladu biblického textu je návaznost hraného příběhu na životy lidí, kteří si jej hrou snaží přiblížit. Tento přístup může zapříčinit vyšší exegetickou vnímavost, protože jsou zapojeny všechny smysly člověka¹²⁷.

K této metodě bychom neměli přistupovat jako ke hře, ba naopak úspěšné bibliodrama se vyrovnává standardní exegetické práci s textem. Úspěšnost *bibliodramatu* velmi závisí na osobě psychoterapeuta, který dokáže rozeznat nebezpečné momenty (náhlá agresivita, pláč, nepříjemné pocity) a hru včas pozastavit či naopak dodat další nápady a impulzy, které dopomohou účastníkům k intenzivnějšímu prožití příběhu a tím k efektivním výsledkům¹²⁸.

4. 2. 5 Exegeze teologie osvobození

Metoda *exegeze teologie osvobození* se pomocí analýzy biblických textů snaží změnit dnešní poměry ve světě¹²⁹. Je to tedy určitá forma politické teologie, která dává podnět k emancipaci utlačovaných skupin, které se ocitají na pokraji společnosti¹³⁰. Tato metoda se tedy v první řadě zaměřuje na stávající politickou situaci, ale také zkoumá motivy z oblasti duchovních dějin. Židovsko-křesťanská víra má v podmínkách sekularizovaného světa smysl pouze tehdy, jestliže je pojímána jako program uspořádání světa – Boží království je nutno chápat jako šifru beztrždní společnosti. Teologie osvobození byla inspirována Marxovými a Engelsovými analýzami společnosti¹³¹.

Teologie osvobození kritizuje konzumní západní životní styl. Stoupenci teologie se naopak staví na stranu nejchudších obyvatel měst a vesnic¹³².

Od šedesátých let dvacátého století se tato metoda rozvíjí zejména v Latinské

126) Manfred Oeming, op. cit., str. 135

127) Manfred Oeming, op. cit., str. 138

128) Manfred Oeming, op. cit., str. 138-139

129) Manfred Oeming, op. cit., str. 139

130) Manfred Oeming, op. cit., str. 139

131) Manfred Oeming, op. cit., str. 139

132) Manfred Oeming, op. cit., str. 140

Americe, Africe a Asii¹³³. Výklad Písma je odvozován od situace dnešních utlačovaných národů, tříd a ras. Významná je také snaha o odstranění logiky kapitalismu a militarismu z teologie. Usiluje se o návrat biblistiky k jejímu původnímu úkolu – a ten je podle přívrženců *teologie osvobození* prorocké protestování proti celosvětové chudobě, otroctví a útlaku¹³⁴.

Při výkladu Bible tak dospívá metoda k poznatku, že Bůh stojí na straně chudých, a je potřeba se vyrovnat s nespravedlivými poměry ve společnosti – tato metoda si klade podobné otázky jako sociálně-dějinná exegeze.

Hermeneutika *teologie osvobození* klade důraz na aplikaci biblického textu do společenské skutečnosti a poukázáním na problém se pokouší změnit svět¹³⁵.

Jako střed Bible je vnímáno poselství o osvobození chudých¹³⁶. Tvrdí, že čtenáři třetího světa jsou blíže biblickému světu než lidé žijící v blahobytu. Autory ani adresáty však nebyli v době napsání biblických textů pouze nejchudší vrstvy obyvatel, naopak složitost některých literárních památek nás vede k tomu, že pisatel (či čtenář) potřeboval získat důkladné vzdělání, které by si člověk na okraji společnosti mohl jen stěží dovolit.

Nepochybně přínosná je hermeneutika *teologie osvobození* v ohledu, který klade důraz na potírání nepříznivých podmínek k životu a usiluje o nové hospodářské uspořádání světa¹³⁷. Otázkou je, jestli výsledkem není utváření univerzálního klíče k výkladu.

4. 2. 6 Feministická exegeze

Další vykladačskou metodou zaměřenou na čtenáře je *feministická exegeze*. Vlivem emancipace žen dochází v naší společnosti k novému pohledu na ženu jako takovou, zejména antropologický pohled se odlišuje od dob minulých. Ženy se jeví jako zcela samostatné, mající specifické vlastnosti, jsou rovnocenné mužům a v některých oblastech mohou mít možná i převahu¹³⁸. Tento obecný společenský vývoj našel odezvu také v církvi, zejména v době poválečné (např. hnutí, které bojovalo za ordinaci žen) a dá se vypořádat také vliv tohoto společenského vývoje na nové snaze o porozumění Bibli¹³⁹. Feministická teologie se profilovala v osmdesátých letech dvacátého století a zaměřila se hlavně na kritiku „mužské teologie“, začala také odmítat patriarchální

133) Manfred Oeming, op. cit., str. 140

134) Manfred Oeming, op. cit., str. 140-141

135) Manfred Oeming, op. cit., str. 141

136) Manfred Oeming, op. cit., str. 141

137) Manfred Oeming, op. cit., str. 141

138) Manfred Oeming, op. cit., str. 149

139) Manfred Oeming, op. cit., str. 149

myšlení, které rozlišuje dle pohlaví do sociálních, kulturních a náboženských kategorií, které mohou vést k omezování a znehodnocení role žen¹⁴⁰.

Feministická exegeze se zabývá také *historicko-kritickým bádáním* týkajícím se postav žen v Bibli. V tomto odvětví se dospělo k názoru, že ženy hrály v biblických textech často mnohem důležitější postavení, než se obecně vnímá vlivem staletí působících dějin výkladu¹⁴¹.

Další forma *feministické exegeze* se soustřeďuje na nedůvěřivý¹⁴² pohled žen na dějiny podání. Tvrdí, že Bible v dnešním znění se nenachází v původním stavu a existuje zde proto snaha o přesnější rozlišení mezi slovy Boha a člověka. V sekulárním procesu dějin podání převládla maskulinní tradice. Vzniká tak úsilí o rekonstrukci původního textu nakloněného ženám.

Do třetice se zmiňme o hermeneutice feministické teologie, která dochází k závěru, že kanonický text Bible a zejména Starý zákon je vysloveně nepřátelský k ženám¹⁴³. Toto zjištění vede k rozvoji nové spirituality, díky které ženskost nalezne opět své místo v náboženské oblasti—objevuje se možnost *hermeneutiky kreativní aktualizace*. Bible již není neměnným archetypem, ale dá se s ní dál pracovat a rozvíjet ji. Každopádně podezřívavá¹⁴⁴ feministická exegeze skutečně někdy vedla k odhalení „antifeministické“ tendence dějin výkladu. Tento směr kritiky je cenný a vede například k tomu, že se začneme uvědomovat patriarchálně omezené vyjadřování o Bohu. Je tedy žádoucí dále kriticky zkoumat a odstraňovat deformace Bible a vnímat její patriarchální sklony. Zároveň je však na místě i opatrnost před neologizací a neodvodněnými nařčeními z patriarchálnosti, který feministická exegeze vnáší do všech oblastí biblistiky.

4. 3 Metody soustředěné na věc

4. 3. 1 Dogmatický výklad Bible

Dogmatika se snaží zejména o zachycení aktuálně platných faktů, usiluje o udržení přijatelnosti mluvení o Bohu i za soudobých okolností¹⁴⁵ a dává impulzy k novému pochopení problémů, kterým církve čelí. Na jedné straně utváří dogmatika svoje teologické výpovědi v souladu s filozofií a ostatními vědami a na straně druhé se staví do protikladu k lidskému rozumu a odvolává se při tom na své zdroje

140) Manfred Oeming, op. cit., str. 149-150

141) Manfred Oeming, op. cit., str. 150

142) Manfred Oeming, op. cit., str. 150

143) Manfred Oeming, op. cit., str. 152

144) Manfred Oeming, op. cit., str. 152-153

145) Manfred Oeming, op. cit., str. 161

zjevení (Bible, církevní tradice...), které považuje za protiváhu moudrosti světa¹⁴⁶.

Pro *dogmatický výklad Bible* je typický sklon včlenit do interpretačního dění širší horizonty¹⁴⁷ – metoda se snaží o zachování tradičních atributů Bible jako například Boží vnuknutou, srozumitelnost a fakt, že Písmo samo o sobě je optimální.

Jako následek obnoveného důrazu na přítomnost Ducha svatého, zažívá nový rozkvět christologický výklad Starého zákona, který prý nese svědčí o Kristu pouze v náznacích, ale jako celek¹⁴⁸. Je však možné, že takovéto teorie mohou vést k deformaci obrazu Bible, kdy dogmatika přetěžuje Bibli cizími kategoriemi a velmi usiluje o to, aby Písmo sloužilo zájmům přítomnosti.

V západní biblistice se dogmatika stala protějškem exegeze¹⁴⁹. Exegeze získává studijní materiály z kulturně-dějinných dat biblického světa a naopak dogmatika vychází ze současných myšlenkových a kulturních poměrů a také ze zkušeností. Obě vědy ale současně mají stejný zájem – mají společnou *věc*¹⁵⁰.

Dogmaticky zaměřený výklad Písma se soustředí hlavně na témata, týkající se církevního učení a zvěstování, historická fakta ponechávají nedotčená¹⁵¹. V interpretaci se metoda zaměřuje na systematické uspořádání textů pro daná teologická témata. Dogmatika uvažuje nad otázkami a materiály, které předkládá a přináší biblistika.

Při interpretaci Bible musí exeget brát v potaz nejen historii, filologii a recepci, ale musí také reflektovat *věc*, o kterou v textu jde¹⁵². V podstatě se dá říct, že exegetem může být pouze dogmatik – člověk s teologickou znalostí *věci*.

Úkolem dogmatiky tedy není interpretace biblických textů, ale celkové promýšlení porozumění víře ve všech sférách a zejména její vztah k lidské existenci¹⁵³.

Mezi exegezí a dogmatikou je zapotřebí hledat vnitřní věcnou souvislost, která dokáže překonat umělé oddělení těchto dvou disciplín¹⁵⁴.

146) Manfred Oeming, op. cit., str. 161

147) Manfred Oeming, op. cit., str. 163

148) Manfred Oeming, op. cit., str. 164

149) Manfred Oeming, op. cit., str. 166

150) Manfred Oeming, op. cit., str. 166

151) Manfred Oeming, op. cit., str. 166

152) Manfred Oeming, op. cit., str. 168

153) Manfred Oeming, op. cit., str. 169

154) Manfred Oeming, op. cit., str. 169

4. 3. 2 Fundamentalistický výklad Bible

V kontextu biblické hermeneutiky se pod pojmem *fundamentalismus* skrývá názorové smýšlení považující Bibli za Bohem doslovně inspirovanou knihu, která sděluje nezpochybnitelná fakta s neomezenou časovou platností¹⁵⁵. Zastánci fundamentalismu zpochybňování nebo dokonce popírání pravdy, kterou Bible přináší, potírají a v extrémních případech pravdu brání i násilím. Této radikální službě zasvěcují fundamentalisté celý život a tím je způsobeno, že na toto hnutí je nahlíženo jako na eticky a politicky podnětné¹⁵⁶.

Fundamentalistický přístup je produktem moderny, kdy je sledováno rozhodnutí navrátit se k tomu, co je staré a bojovat proti rozkladu tradičních hodnot, které se dějí v novověku. Dezorientovanost dnešního člověka vede ke ztrátě schopnosti milovat a také směřuje k dalším destruktivním duchovním a společenským tendencím¹⁵⁷, kterým je zapotřebí se ubránit a to s pomocí věčné pravdy Boží. Tato nezpochybnitelná víra vede bohužel často k nesnášenlivosti a projevuje se sklonem k militantnímu vystupování¹⁵⁸.

Fundamentalistický přístup je založen na myšlence jednoty Písma a života. Přísným morálním životním stylem dává světu závazné svědectví¹⁵⁹.

Dle fundamentalistů je Bible popisem skutečnosti a tato myšlenka vychází z domněnky, že Bible neodkazuje na vnitřní život autora, nezajímá se o svět textu ani o dnešního čtenáře, ale opírá se pouze o faktické Boží jednání ve světě. Zázraky fundamentalisté nepovažují za nemožné¹⁶⁰.

Jak jsme již výše zmínili, jednotlivá biblická slova jsou z pohledu fundamentalismu nadčasově pravdivá, avšak *fundamentalistický výklad Bible* opomíjí hermeneutický problém historické propasti mezi minulostí a současností. V momentě selhání posledních apologetických pokusů, se fundamentalisté uchylují k tvrzení, že Bibli mohou porozumět pouze Ti, kteří věří¹⁶¹.

Fundamentalismus je do sebe uzavřená ideologie, která se ohrazuje proti možným námitkám svých protivníků pomocí teorie o fundamentalistické víře, jako o nezbytném předpokladu porozumění a pochopení, čímž v podstatě vylučují jakýkoliv dialog¹⁶².

155) Manfred Oeming, op. cit., str. 171

156) Manfred Oeming, op. cit., str. 171

157) Manfred Oeming, op. cit., str. 172

158) Manfred Oeming, op. cit., str. 172

159) Manfred Oeming, op. cit., str. 172

160) Manfred Oeming, op. cit., str. 172

161) Manfred Oeming, op. cit., str. 177

162) Manfred Oeming, op. cit., str. 179

4. 3. 3 Existenciální interpretace

Interpretace textů, která vychází z postulátů *existenciální filozofie* je založena na předsvědčení, že v každém textu Písma se nachází základní struktury lidského bytí a že podstatou každého takového textu je porozumění bytí, kterému je nutno věnovat pozornost¹⁶³. Toto cílené zkoumání a dotazování nazval teolog Rudolf Bultmann¹⁶⁴ *existenciální interpretací*. Úkolem existenciální interpretace je proniknout za historicky různé vrchní struktury textu až k hlubinným strukturám¹⁶⁵ a k výkladu lidské existence, který je v nich ukotven. Porozumění se může odehrát pouze v momentě, kdy si uvědomíme, že autor i čtenář mají společný životní vztah k věci, o které se v textu mluví¹⁶⁶. Kontakt autora a recipienta nemůže probíhat bez apriorního porozumění, byť je toto předporozumění nejasné nebo zmatené¹⁶⁷.

Autentičnosti existence¹⁶⁸, o kterou v Bibli jde, můžeme dosáhnout, pakliže jsme přístupní nechat se „obdarovat“ předporozuměním bytí prostřednictvím kázání nebo studovaného slova. Bible nám poskytuje možnost sebepochopení, porozumění Bohu a světu.

K odkrývání dalšího porozumění nám slouží nejlépe historické vědy. Existenciální rovinou, o kterou autorům textů šlo je například tato: věřit neznamená lpět na nadpřirozených pravdách, ale vstupovat do prostoru určitého základního postoje bytí a setrvávat v něm¹⁶⁹. *Existenciální interpretace*¹⁷⁰ se také dotýká přítomnosti obrazné a mytické řeči obsažené v textu. Mytické prvky, například, nemáme přenášet do současnosti nebo je eliminovat, ale je zapotřebí je *existenciálně interpretovat* (takzvaná *demytologizace* je v podstatě konkrétní aplikací existenciální interpretace). Úkolem teologie by mělo být odkrytí biblického porozumění dnešnímu člověku jako středu zvěsti¹⁷¹.

Základní existenciální otázky Bible se totiž dotýkají i jeho. *Historicko-kritický výklad* textu, jeho *existenciální interpretace* a jeho současná aplikace probíhají současně v jednu chvíli¹⁷². Jednou ze zmíněných základních otázek, které klademe biblickému textu, je: „Jak se v Písmu rozumí lidské existenci?“¹⁷³. Tento dotaz vychází ze základu,

163) Manfred Oeming, op. cit., str. 184

164) Manfred Oeming, op. cit., str. 184; srov. teologie Roberta Bultmanna a Martina Heideggera

165) Manfred Oeming, op. cit., str. 185

166) Manfred Oeming, op. cit., str. 186

167) Manfred Oeming, op. cit., str. 193

168) Manfred Oeming, op. cit., str. 186

169) Manfred Oeming, op. cit., str. 186

170) Manfred Oeming, op. cit., str. 193

171) Manfred Oeming, op. cit., str. 195

172) Manfred Oeming, op. cit., str. 186

173) Manfred Oeming, op. cit., str. 187

který je hlavním motivem celého historického bádání - porozumění dějinám nám může pomoci uvědomit si a pochopit vlastní existenci. *Existenciální interpretace* pomáhá vykladačským teoriím tím, že poukazuje na nutný předpoklad porozumění – před autorem i recipientem se odkrývá společná skutečnost. Bez vztahu obou k vyjadřované věci nemůže dojít k pochopení. Do procesu porozumění Bibli musíme zapojovat celé spektrum našich zkušeností. Naše exegetické vzdělání by mělo být pokud možno komplexní, aby neztratilo ze zřetele otázky, které mu jsou současností kladeny¹⁷⁴. Bez přítomných otázek nemůžou mít texty výpovědní hodnotu. *Existenciální interpretace* nám pomáhá překročit brázdou dějin s důkazem na strukturální shodnost dřívější a současné existence.

4. 4 Metody soustředěné na text

4. 4. 1 Lingvistické strukturální metody

Obecně o *lingvistice* můžeme říci, že se snaží o to, aby podmínky, za kterých jsou získávány poznatky, setrvaly konstantní. Z tohoto důvodu nepovoluje žádné změny studovaného textu – a předmět lingvistiky tak činí statickým¹⁷⁵.

Poznatky získané pomocí lingvistiky podléhají postulátům obecnosti a ověřitelnosti¹⁷⁶. Vzhledem k tomu, že ve slovní zásobě obecného jazyka se vyskytují historicky podmíněné, subjektivní a referenční výrazy, které ohrožují vyžadovanou jednoznačnost, pomáhá si zde lingvistika nejazykovými symboly a symboly umělých jazyků¹⁷⁷.

Lingvistické strukturální metody chtějí dosáhnout přesné analýzy stavby a logických spojení textu. Zcela upozaděny zůstávají otázky kdo a kdy text napsal, komu je text určen a jaká je jeho intence¹⁷⁸. Tyto metody tedy zcela vylučují diachronní a historické otázky a zaměřují se pouze na práci synchronní, zabývající se konečnou podobou textu, kterou máme k dispozici¹⁷⁹. Cílem práce je odhalení konstitutivních prvků díla a určení významů, které mají základ v jeho struktuře. Výklad je zaměřen na imanentnost díla a vede nás k filologické přesnosti a k vnitřní stabilitě a ucelenosti. Takovýto přístup k biblickým textům vychází z několika filozofických zdrojů¹⁸⁰.

174) Manfred Oeming, op. cit., str. 193

175) Manfred Oeming, op. cit., str. 80-81

176) Manfred Oeming, op. cit., str. 81

177) Manfred Oeming, op. cit., str. 81

178) Manfred Oeming, op. cit., str. 81

179) Manfred Oeming, op. cit., str. 81

180) Manfred Oeming, op. cit., str. 81

Jedním z předchůdců metody je pokus *L. Wittgensteina* (1889-1951) formulovat logický ideální jazyk, a další dílo tohoto autora zabývající se fenoménem jazykových her¹⁸¹.

Dalším důležitým směrem je francouzská filozofie – v šedesátých letech dvacátého století přidala na významu strukturalismu pomocí děl *C.Lévi-Strausse* (1908-?) a *F. de Saussura*¹⁸² (1857-1913).

Důležité byly zároveň i vlivy generativní gramatiky *N. Chomského* (1928-?), ruského formalismu, Pražské školy a analytické filozofie jazyka *R. Carnapa* (1891-1970)¹⁸³. Obohacení *lingvisticko-strukturálního přístupu* umožnily myšlenky přírodovědecky orientovaného pozitivismu a rostoucí možnosti elektronického zpracování textových dat vedoucí k přesné analýze stylů. K detailním textovým rozborům slouží počítačové softwary a konkordanční programy¹⁸⁴.

Lingvistické strukturální metody směřují k přesnému pohledu na vykládaný text a umožňují hluboké proniknutí do jeho textury (způsob vnitřního uspořádání textu.) Tímto je nám zprostředkována možnost k nahlédnutí do samého vnitřku textu, čímž můžeme zplozovat a pochopit i jeho nejjemnější detaily¹⁸⁵.

Na druhou stranu však můžeme opomenout vlastní porozumění textu, protože budeme zahlceni množstvím správných, ale bezvýznamných dat. Určování slovních druhů, třídění a počítání slov nás tak může zavést do slepé uličky.

Myšlenka hermeneutického čtyřúhelníku nám ukazuje, že do procesu pochopení jsou vždy zahrnuty prvky, které nelze objektivizovat a proto je snaha o dosažení naprosté objektivity neuskutečnitelná¹⁸⁶. Fakt, že je v textu určitý počet substantiv je sice naprosto objektivní, ale nic o významu textu nevypovídá a k porozumění nás nedovede.

Problematickým se také může stát fakt, že zanedbáváme historické skutečnosti a existenci čtenářů. Lingvistika zaměřená pouze na analýzu textů bez akceptace přítomnosti dějinného pozadí a recipientů může být nápomocna, ale nebude v porozumění klíčová¹⁸⁷.

181) Manfred Oeming, op. cit., str. 82

182) Manfred Oeming, op. cit., str. 82

183) Manfred Oeming, op. cit., str. 82

184) Manfred Oeming, op. cit., str. 82-83

185) Manfred Oeming, op. cit., str. 82-83

186) Manfred Oeming, op. cit., str. 86

187) Manfred Oeming, op. cit., str. 87

4. 4. 2 Nová literární kritika

Nová literární kritika se věnuje logice vyprávění a narativní gramatice, vyzdvihuje fenomén intertextuality¹⁸⁸ – všechny texty můžeme vnímat jako přetvoření textů dříve napsaných. S analýzou, která se zaměřuje pouze na text¹⁸⁹, se také setkáváme v disciplíně zvané *obecná literární věda*. *Nová literární kritika*¹⁹⁰ vznikla ve Spojených státech na konci třicátých let dvacátého století a rychle našla svoje uplatnění. (V německém jazyce zatím neexistuje žádné odpovídající označení pro tuto metodu, jediným vhodným označením může být *synchronní čtení*¹⁹¹.)

Vědci pracující s metodou *nové literární kritiky* nejsou vázáni na teologické fakulty, ale spadají do rámce obecných humanitních věd, kde je kladen důraz především na studium klasické literatury, začleňují tak Bibli mezi ostatní knihy a literaturu¹⁹².

Nová literární kritika má tendenci přiblížit se laikům¹⁹³ a chce pro práci užívat co možná nejběžnější jazyk (tímto se odlišuje od lingvisticky strukturálních metod).

*Naratologie*¹⁹⁴, což je jedna z forem nové literární kritiky zkoumá především funkčnost celku (od kapitol ke knihám a poté až ke kánonu) v jeho konečném tvaru, čímž se odlišuje od historicko-kritické metody, která se snaží rekonstruovat základní kameny a literární předstupně textů.

Dalším cílem, který si tato metoda klade, je odkrývání estetické roviny Bible¹⁹⁵. Nespornou předností synchronního literárního přístupu je nezaujatost, se kterou k Bibli metoda přistupuje. Je zřejmá snaha ukázat uměleckou dovednost biblických autorů, která je i v dnešní době fascinující. Hlavním cílem *nové literární kritiky* jsou výpravné (biblické) texty, kde tato metoda může využít všech svých poznatků a zúročit je. Metoda se také vyznačuje schopností poukázat na propracovanost na první pohled jednoduchých stavebních forem biblických textů a zároveň stále zůstává srozumitelná i laikům.

Nová literární kritika se tak stává přizpůsobením reformačním důrazům (*sola scriptura*) novým podmínkám moderny¹⁹⁶. Ani tato metoda však neřeší všechny problémy, se kterými se při výkladu textu setkáváme. Narazíme určitě i na místa, kde jsme donuceni uznat, že s *novou literární kritikou* nevystačíme a musíme k práci zapojit i výsledky *historicko-kritického bádání*.

188) Manfred Oeming, op. cit., str. 87

189) Manfred Oeming, op. cit., str. 87

190) Manfred Oeming, op. cit., str. 87

191) Manfred Oeming, op. cit., str. 87

192) Manfred Oeming, op. cit., str. 88

193) Manfred Oeming, op. cit., str. 88

194) Manfred Oeming, op. cit., str. 89

195) Manfred Oeming, op. cit., str. 89

196) Manfred Oeming, op. cit., str. 92

4. 4. 3 Kanonický výklad Písma

Filozofické pozadí, které doprovází *kanonický výklad Písma* je téměř shodné s pozadím *nové literární kritiky*, kterou jsme probrali v předcházející podkapitole. Společným motivem je kritika *historicko-kritické metody*, které je vytýkán neustálý zájem o to, co se skrývá za konečným textem, dále snaha o rekonstrukci forem, které současnému textu předcházely a také nepřeborné množství hypotéz, které historicko-kritická metoda vytváří¹⁹⁷. Kanonický výklad se oproti tomu zaměřuje na nám dostupný a konečný tvar Bible a tento konečný text i vykládá¹⁹⁸. V souvislosti s dále neměnným textem můžeme vysledovat vliv amerického pragmatismu a pozitivismu¹⁹⁹.

Kanonický výklad Písma nerozčleňuje texty podle období nebo místa vzniku nebo podle okruhů tradentů, kteří se dál textem zabývali, ale snaží se nalézt spojitost a jednotu Bible jako celku. Tato snaha je společná i literární vědě, která také při výkladu vychází z imanentnosti textu²⁰⁰.

Při *kanonickém výkladu* se bere v potaz i židovská exegeze midrašů a výklady, které napsali církevní Otcové²⁰¹. *Kanonický výklad Písma* je metoda holistická – taková, která vnímá Bibli jako celek a také ji tak přijímá. Metoda vysvětluje strukturu výstavby skupin knih a kánonu jako celku a tím opět aktualizuje reformační principy²⁰². Jedním z cílů kanonického výkladu je ukázat, že Bible má i v dnešním duchovním životě a dění svou platnost, metoda usiluje o vstoupení do dialogu se systematickou a praktickou teologií. Nejvýznamnější představitel metody *B. S. Childs* klade důraz na konečnou podobu Písma a říká, že text je výsledkem kanonického procesu a řízením Ducha svatého nabývá na normativnosti, neměnné vážnosti a pravdivosti²⁰³. Oproti *Childsově* neměnnosti se staví *J. A. Sanders*, jehož myšlenky se opírají o kanonický proces a dynamickou pravdu, která se mění v souladu s životními poměry a z tohoto důvodu staví do popředí nutnost studovat jednotlivá vývojová stádia kanonického procesu²⁰⁴.

Tato metoda v sobě obsahuje také sledování kroků, které vedou k utváření kánonu již uvnitř Starého zákona – zde se zkoumá, jestli vede kanonizace k fundamentalismu nebo jestli nesvědčí o kontaktu několika protichůdných

197) Manfred Oeming, op. cit., str. 93

198) Manfred Oeming, op. cit., str. 93

199) Manfred Oeming, op. cit., str. 94

200) Manfred Oeming, op. cit., str. 94

201) Manfred Oeming, op. cit., str. 95

202) Manfred Oeming, op. cit., str. 95

203) Manfred Oeming, op. cit., str. 95

204) Manfred Oeming, op. cit., str. 95

stanovisek²⁰⁵. *Kanonický výklad* zcela nepochybně pomáhá při porozumění textům, sledováním kompozic textů a knih je přínosné stejně jako detailní analýzy vnitřních uspořádání. *Kanonický výklad Písma* dokládá, že sblížení dogmatiky a exegeze může být jediné přínosem, bohužel se však zatím tato metoda neobejde bez apriorního odporu²⁰⁶ k *historicko-kritické metodě*.

4. 4. 4 Písmo vykládané jako dění řeči a jako událost slova

Ve svém díle rozvíjí *M. Heidegger* také filozofii jazyka, kterou lze vyjádřit myšlenou, že *bytí se stává bytím v řeči*²⁰⁷. Podobnou teorii rozvíjí i *H. - G. Gadamer: veškeré bytí, jemuž lze porozumět je řeč*²⁰⁸. I to, co existuje nezávisle na řeči, se může stát bytím jenom skrze řeč a v řeči. Bytí přechází v řeči, s řečí a při řeči do imanence z transcendence²⁰⁹. *K Bühler* má na toto pojetí řeči jiný názor. Podle něj má řeč, kterou pojímá jako nástroj, tyto funkce: dokáže vylíčit vnější a vnitřní svět a dále je výzvou²¹⁰. Což ale *M. Heidegger* považuje již za odvozeniny, řeč je prý myšlena mnohem prvotněji a obsáhleji. V řeči se uskutečňuje bytí samo²¹¹. Bytí se stává bytím skrze tvořící boží slovo – je to událost, která se odehrává v okamžiku.

Metoda výkladu Písma jako dění řeči a události slova vnímá text jako nezpochybnitelné médium Božího zpřítomnění²¹². K biblickému textu se tak přistupuje s úctou. Vysoce je také ceněna řeč jako taková. Biblické kérygma pojímané jako Boží zpřítomnění²¹³ v řeči nám dává možnost aktuální prezenze. Tímto způsobem můžeme tedy nově vyjádřit nejen reformační učení o Písmu, ale zároveň i základní důrazy dialektické teologie.

205) Manfred Oeming, op. cit., str. 96

206) Manfred Oeming, op. cit., str. 100

207) Manfred Oeming, op. cit., str. 101

208) Manfred Oeming, op. cit., str. 101

209) Manfred Oeming, op. cit., str. 101

210) Manfred Oeming, op. cit., str. 101

211) Manfred Oeming, op. cit., str. 102

212) Manfred Oeming, op. cit., str. 105

213) Manfred Oeming, op. cit., str. 105

5.0 Úvod k praktické části

Jestliže neuvěříte, nepochopíte.

J. S. Eriugena

První část mé bakalářské práce se zaměřovala pouze na teoretickou část hermeneutiky, nekladla si za úkol vykládat text či na příkladech uvádět teorii v praxi. Tento úkol si klade tato druhá část práce.

Pokusila jsem se vybrat biblický text, který je mi blízký a v kterém vidím potenciál k výkladu. Je natolik bohatý, že jsem se po úvaze rozhodla neaplikovat na něj pouze dvě vykladačské metody (jak bylo původně zamýšleno), ale pokusit se proniknout k jádru textu od obecných poznatků a pomoci si k výkladu několika různorodými metodami.

Konkrétně tedy – zvolila jsem výkladově nelehkou pasáž z nitra Starého zákona, nejkrásnější píseň, *Píseň písní*¹. Vzhledem k rozsahu se mi nepodaří *Píseň písní* rozebrat celou, záměrně tedy vyzdvihuji jednu pasáž², kterou mám ráda a zdá se mi dramatická. Pracuji s překladem *Viktora Fischla*³ a dále bylo nahlíženo do překladu *Jaroslava Seiferta*⁴.

Krom aplikace hermeneutických metod, kterými se sáhodlouze zabývala teoretická část této práce, jsem se pokusila vzít si příklad z filosofa *Órigena* a nejprve se poučit z jeho výkladu⁵. Půjde o takový malý exkurs do novozákonního světa, kterému se v souvislosti s *Órigenovým* výkladem nevyhneme, a po kterém se opět vrátíme na půdu *Zákona starého*. Můj výklad bude směřován bezvýhradně starozákonně.

Další věcí, kterou bych ráda v tomto úvodu předeslala, je fakt, že za cíl si v této práci kladu pokusit se nalézt originální a neovlivněnou myšlenku a ne zpracovat jen stávající výklady *Písně písní*. Nerada bych opomenula důležitou součást výkladové praxe, a to syntaktiku a pragmatiku textu⁶, které uvádím hned v následující kapitole a chápu je jako důležitou součást a průpravu k výkladu společně s pojednáním o symbolice a metaforice textu⁷.

1) V překladu Viktora Fischla, *Píseň písní* zvaná Šalamounova, v překladu Viktora Fischla, naklad. Nibiru, Praha 2007, str. 20-21

2) kapitola 3., verše 1-8

3) Viktor Fischl, op. cit., str. 20-21

4) Jaroslav Seifert, *Píseň písní*, přebásnil Jaroslav Seifert za jazykové spolupráce Stanislava Segerta, Lyra Pragensis, Praha 1992

5) Órigenes, *O písní písní*, Hermann & synové, Praha 2000

6) Petr Pokorný, op. cit., str. 49-52

7) Petr Pokorný, op. cit., str. 54

6.0 O biblických textech

6.1. Syntaktika textu

Jak pravil již ve své Gramatice⁸ české *Jan Blahoslav* – nositelem významu není jen pouhé slovo, ale celá věta, nebo případně i část textu, která je k pochopení smyslu důležitá⁹. Pakliže překládáme originální text, vycházíme při odhalování významu z celého větného celku a respektujeme při tom jazykový systém a strukturu, které jsou v různých jazycích odlišné. Je nutno také přihlížet na sémantiku textu¹⁰ – což je nauka zabývající se změnami významu slov (homonyma atp.). Smysl věty je tedy to, co musíme v každém případě uchovat při jakékoliv prováděné textové transformaci. Základní textovou transformací je překlad, za složitější transformaci můžeme pokládat výklad¹¹. Je také potřeba mít na mysli, že někdy můžeme jeden výraz přeložit do druhého jazyka opět jedním slovem, někdy to však takto provést nelze, měli bychom se tedy v tomto případě držet pravidla, že překládaný text by měl mít zhruba stejnou délku, jako text originální¹².

Co se týče gramatických pravidel, nepokládám za důležité rozebírat zde problematiku gramatických osob, deklinací a konjugací, vedlejších vět a obecně syntaxe, protože jsou v každém jazyce specifické. Text, který budeme později vykládat, je ve svém originále napsán biblickou hebrejštinou, odkazují proto na gramatickou příručku Učebnice biblické hebrejštiny¹³ (*Jacob Weingreen*), ze které lze čerpat základní povědomí o hebrejském jazyce.

Za důležité naopak považují zmínit se o gramatických časech¹⁴. Zařazení děje v čase¹⁵, který můžeme v textu identifikovat, nám může pomoci pochopit význam – přestože celá Píseň písní a jiné byly napsány dávno v minulosti, mohlo by nám zařazení událostí v rámci textu do minulosti, přítomnosti nebo budoucnosti pomoci vytvořit si představu a umístit děj na časové ose, na které se v nejasných a složitých pasážích můžeme orientovat jako na mapě.

Považuji tudíž za podstatné brát text a jeho jazyk tak, jakoby se právě mluvil – a děl se, směřoval z přítomnosti do budoucnosti zanechávaje za sebou minulost¹⁶. Otázka gramatických časů je závažná nejen kvůli časovému u rozdělení, ale také proto, že

8) Jan Blahoslav, Gramatika česká, kritické vydání 1991

9) Petr Pokorný, op. cit., str. 34

10) viz bod 9; Vilém Mathesius, Řeč a sloh, vydání neoznačeno, Praha 2966, str. 50nn

11) Petr Pokorný, op. cit., str. 35

12) Petr Pokorný, op. cit., str.36

13) Jacob Weingreen, Učebnice biblické hebrejštiny, Karolinum, Praha 2003

14) Petr Pokorný, op. cit., str. 39

15) Petr Pokorný, op. cit., str. 39

16) Petr Pokorný, op. cit., str. 41

gramatické časy jsou základním předpokladem pro jakékoliv vyprávění¹⁷, které je častým žánrovým rysem biblických textů a pro stavbu kánonu byl rozhodující.

Smysl díla nelze však zkoumat bez toho, aniž bychom se snažili rekonstruovat také pragmatiku textu¹⁸ (viz následující kapitola), kterou můžeme odkrýt pouze souvislou interpretací textu.

Stanovme tedy důležité pravidlo pro výklad – vždy je potřeba mít na mysli výkladovou analýzu textu¹⁹ a promyslet, o co vlastně v textu jde a poté zkusit parafrázovat (u vyprávění) popřípadě argumentovat (u diskursivního textu)²⁰.

6.2 Pragmatika textu

Pojmem pragmatika označujeme záměr, se kterým byl text psán. Je třeba vzít na vědomí, že každý jazykový projev má svou funkci. Pomoci při výkladu nám může zařazení do určitého prostředí a ujasnění jeho funkce. Autorovu přesnou myšlenku a záměr nemusíme vždy stoprocentně odhalit, můžeme však posuzovat dojem, který v nás přečtení textu zanechá. Nemůžeme ale spoléhat na naše správné přijetí, přestože byla provedena správná analýza textu. Cílem obsahové analýzy by tedy měl být pokus o co možná nejpřesnější odhad pragmatiky textu. Je vždy dobré znát okolnosti vzniku textu, abychom mohli určit, jak tehdy vlastně text působil²¹. Výklad textu je tedy v podstatě vysvětlením funkce textu.

6.3 Symbol a metafora v textu

Problematiku symbolu jsme řešili v první části této práce, konkrétně v kapitole Exegeze symbolů. Rozšířme však toto téma ještě v této praktické části.

Dle *Ricoeura* je symbol výraz se dvojitým smyslem, přičemž smysl doslovný odkazuje na smysl obrazný²².

Na rozdíl od alegorie nahrazující jednotlivá slova a předávající děj do jiného prostředí, má symbol funkci odlišnou – je zaměřen na jeden vyzdvihovaný rys, o kterém se předpokládá vzájemná nepsaná dohoda o jeho významu²³. Metafora je podobně jako symbol užitím slova ve smyslu přeneseném od doslovného znění²⁴. Společně s metonymií, což je použití výrazu věcně blízkého, a s alegorií je metafora řazena v literární teorii mezi

17) Petr Pokorný, op. cit., str. 44

18) Petr Pokorný, op. cit., str. 49

19) Petr Pokorný, op. cit., str. 51

20) Petr Pokorný, op. cit., str. 52

21) Petr Pokorný, op. cit., str. 51-53

22) Petr Pokorný, op. cit., str. 54; Paul Ricoeur: *Život, pravda, symbol*. Praha 1963.

23) Petr Pokorný, op. cit., str. 55

24) Petr Pokorný, op. cit., str. 55

tzv. tropy²⁵. Často se vztahuje metafora ke zkušenostem, které nemusí být recipientovi známy a metafora je reprezentuje jako součást uměleckého záměru – mohou tak fungovat jako alternativní orientace ve světě²⁶. Občas se takové metafory chápou jako specifické symboly, které se stávají (na rozdíl od pravých symbolů) reprezentanty nové skutečnosti např. básnicky zpřítomněné²⁷. Metafora také může zastávat poznávací funkci – týká se to obvykle jevů, které nějakým způsobem překračují běžnou zkušenost²⁸. Je potřeba s metaforami zacházet přesně a zkoumat jejich pragmatiku v daném kontextu.

Vykládání textů, které se metaforami jen hemží, znamená snažit se pochopit jejich alternativní svět, ke kterému nás odkazují. Pochopit tento svět a dokázat ho interpretovat nám srozumitelným jazykem a odhalit případné možné odlišnosti od našich představ²⁹, je neodmyslitelný krok k uchopení a porozumění smyslu daného textu či výroku. Ovšem čím hlouběji postupujeme, od metafor k vysvětlení a později až k sublexikálním hlubinám, tím nalézáme méně záchytných bodů a méně významu³⁰.

6.4 Text jako předmět zkoumání

Zapsáním se mluvené slovo stává dlouhodobě uchovatelným a nabývá tak na významu³¹. Nevýhodou psaného textu může být jeho možné zneužití při nepochopení významu³² a neexistuje již dále žádná cesta k přesnému odhalení jeho smyslu. S textem, který leží před námi na papíře lze provádět různorodé pokusy a zkoumání. Můžeme se snažit odhalit likéřní povrch textu nebo rozlišovat textové vrstvy³³.

Pokus o takovouto práci s textem je znázorněn v kapitole 7.2 Pokus o nezávislý výklad Písňe písni. Je třeba mít na mysli následnost jednotlivých úseků textu a poté se pokoušet vykládat vrstvu po vrstvě³⁴. Je potřeba také chápat výklad touto metodou jako vyhledávání nové reprodukce skutečnosti a dovolit textu, aby jeho odlišnost vázající se k minulosti zůstala třeba i částečně skryta. Avšak nesnažím se popřít fakt, že znalost doby vzniku a využití informací získaných z jiných zdrojů, nám může při výkladu významně pomoci³⁵. Výklad má rozlišovat mezi textem a jeho samotným autorem³⁶, ale nemůže tyto dvě složky zásadně rozpojit.

25) Petr Pokorný, op. cit., str. 55

26) Petr Pokorný, op. cit., str. 56

27) Petr Pokorný, op. cit., str. 56; Jiří Pechar, Interpretace a analýza literárního díla, Praha 2002, str. 13n

28) Petr Pokorný, op. cit., str. 57

29) Petr Pokorný, op. cit., str. 70-71

30) Petr Pokorný, op. cit., str. 79; Paul Ricoeur, L'interprétation. Essai sur Freud, Paříž 1965. oddíl 3., kapitola 1/3

31) Petr Pokorný, op. cit., str. 84

32) Petr Pokorný, op. cit., str. 89

33) Petr Pokorný, op. cit., str. 89

34) Petr Pokorný, op. cit., str. 95

35) Petr Pokorný, op. cit., str. 103

Svou roli také hraje tradice textu – s autorem textu nás tato tradice spojuje, odlišná je ale doba, ve které do tohoto proudu vstupujeme³⁷. Od tradice je dobré získat dostatečný odstup, který nám napomůže při zkoumání a kritice³⁸. Úkolem hermeneutiky je rozpoznání směru, který starší tradici přetvářel a inovoval, abychom mohli vyjádřit zkušenost autora, kterou lze v textu spatřit³⁹. Setkává se zde ta nejhlubší dosažitelná rovina tradice s tou, která je nejmladší a nejživější⁴⁰. Parafrázováním a konstruovaným vyprávěním se dá dosáhnout ještě i hluší tradice a prozkoumat ji z nového hlediska⁴¹.

Považuji za vhodné zmínit se v rámci této kapitoly také o estetice textu, kterou budeme muset brát při výkladu Písně písní v potaz – v mnohých vykladačských úvahách týkajících se uměleckých textů je posouzení estetické funkce textu hlavním předmětem úvah⁴². Užitečná je v tomto případě i znalost metaforicky textu, protože hranice mezi uměleckým a metaforickým textem jsou plynulé⁴³. Metafora, jak jsme již výše řekli, je prostředek uměleckého vyjádření a může mít přitom důležitou poznávací funkci. V zásadě se dá také říci, že neexistuje text, kde by estetika nehrála žádnou roli a zároveň i ten nejmělečtější text je zapotřebí analyzovat věcně⁴⁴. Estetické působení neznamená, že text má být pouze líbivý a krásný, jde zde i o emocionální působení na čtenáře⁴⁵. Nutno dodat, že užitečné je zkoumat nejprve pragmatiku textu a teprve poté se textem nechat okouzlit.

Zmiňme se ještě krátce o žánrovém zařazení textu – texty jako takové jsou utvářeny dle určitých tradičních pravidel a lze je tedy podle ustálených znaků třídit do skupin na žánry, popřípadě i na subžánry⁴⁶. Žánrové zařazení textu je důležitou součástí výkladu⁴⁷. Existují žánry, které jsou naprosto jednoznačné a ustálené – drama, epos, milostná lyrika atd. a také žánry nestabilizované – např. filmový scénář⁴⁸. Žánr musí také ale umožňovat obsáhnutí např. příběhů a odkazů ke konkrétním událostem, žánr musí být otevřený⁴⁹. Zároveň musí být dosti stabilizovaný⁵⁰, aby mohl vytvářet základní rámec, kterého se můžeme přidržet při výkladu.

36) Petr Pokorný, op. cit., str. 105

37) Petr Pokorný, op. cit., str. 111

38) Petr Pokorný, op. cit., str. 111

39) Petr Pokorný, op. cit., str. 111

40) Petr Pokorný, op. cit., str. 111

41) Petr Pokorný, op. cit., str. 117

42) Petr Pokorný, op. cit., str. 126

43) Petr Pokorný, op. cit., str. 126

44) Petr Pokorný, op. cit., str. 126

45) Petr Pokorný, op. cit., str. 127

46) Petr Pokorný, op. cit., str. 133

47) Petr Pokorný, op. cit., str. 135

48) Petr Pokorný, op. cit., str. 135

49) Petr Pokorný, op. cit., str. 135

50) Petr Pokorný, op. cit., str. 136

7.0 Vykládaný text

Dalším kapitolám předchází citace vykládaného textu – pasáže Písně písní, kapitola třetí, verš 1-8

V originále a níže v překladu Viktora Fischla⁵¹–

א על-משכבי, בלילות, בקשתי, את שאהבה נפשי; בקשתי, ול א מצאתיו

ב אקומה נא ואסובבה בעיר, בנזקים וברח'בות--אבקשה, את שאהבה נפשי; בקשתי, ול א מצאתיו.

ג מצאוני, הש'מרים, הס'בבים, בעיר: את שאהבה נפשי, ראיתם

ד כמעט, שעברתי מהם, עד שמצאתי, את שאהבה נפשי; אחזתיו, ול א ארפנו--עד-שהביאתיו אל-בית אמי, ואל-חדר הורתי.

ה השבעתי אתכם בנות ירושלם, בצבאות, או, באילות השדה: אם-תעירו ואם-תעוררו את-האהבה, {עד שתחפץ. }ס

ו מי זאת, עליה מן-המדבר, כתימרות, עשן: מקטרת מ'ר ולבונה, מפ'ל אבקת רוכל

ז הנה, מטתו של'מ'ה--נשים גב'רים, סביב לה: מגב'רי, ישראל

ח בלם אחזי חרב, מלמדי מלחמה; איש חרבו על-ירכו, מפחד בלילות. }ס

Překlad Viktora Fischla

Za nocí na lůžku toužila jsem
Po tom, jejž ze srdce miluji.
Toužila jsem po něm, ale nenašla ho.

Vstala jsem v tom snu a procházela městem,
Na tržištích, po uličkách, všude
Hledala jsem, ale nenašla ho.

Zato mne našla stráž,
Na noční pochůzce městem.
Nejmilejšího mého zda jste neviděli?

Však sotva jsem kolem nich prošla,
našla jsem nejmilejšího.
Teď držím ho a odejít mu nedám,
Než přivedu ho do domu své matky
A do jizby své drahé rodičky.

51) Přepis textu Písně písní z Biblia Hebraica; Viktor Fischl, op. cit., str. 20-21

Zapřísahám vás, dívky jeruzalémské,
Při srnách i při plachých laních v poli,
běda vám, probudíte-li milého mého,
než procitnout bude chtít sám.

Kdo je to – ta, jež stoupá z pouště
tak jako sloup dýmu
vonící myrhou, pryskyřicí
a vůní všeho koření, jež kupci přivážejí?

Hle, lůžko krále Šalamouna,
šedesát hrdinů na stráži kolem stojí
z hrdinů izraelských.

Každý ví, jak s mečem zacházet,
všichni jsou k válce dobře vycvičeni,
každý s mečem taseným,
připraven zahnat můry noční.

7.1 Od obecného k Órigenově výkladu Písně písní

Nedokážu odhadnout, nakolik je potřeba obhajovat svou potřebu zařadit na toto místo, před svůj výklad, pojednání o Órigenově díle při výkladu Písně písní. Zdá se mi však poměrně výhodné, že Órigenes se už na Píseň písní dokázal dívat s vědomím novozákonního Ježíše⁵², což já ve své práci nezahrnuji.

Zároveň si v této práci nekladu za cíl vylíčit celkově dějinné pozadí vzniku Písně písní⁵³ a obsáhnout vše, co již bylo o Písni napsáno, a co všechno přinesly výzkumy⁵⁴.

Píseň písní (hebrejsky **שיר השירים**) je sbírka svátečních (svatebních) písní a její původ sahá do různých dob. Některé části pocházejí z doby okolo 5. až 3. stol.n.l a jiné i dokonce i z doby Šalamounovy⁵⁵ (jemuž je tradičně připisováno autorství – nicméně kritické bádání již před sto lety tento názor opustilo a ten, který se jej nadále drží, poukazuje na své téměř fundamentalistické chápání Písma). Při pátrání po tematických kořenech Písně písní můžeme dojít až do doby předizraelské⁵⁶, kdy těžištěm kenaanského kultu byla slavnost při začátku vegetačního období (začínalo období dešťů), při ní se slavil svatý „sňatek“ boha všeoplodnitele přírody a dárce života i hojnosti⁵⁷. Ten byl vnímán způsobem, který připomíná tematiku Písně písní. Izrael se v Kenaanu prosadil až kolem roku 1250 př.n.l., je tedy možné, že tradice byla spojena s Jeruzalémem a můžeme předpokládat, že do proudu izraelských tradic začala pronikat

52) Órigenes, op. cit.

53) zmiňuji se pouze o době vzniku a dalších okolnostech, které považuji za nezbytné historické minimum

54) U nás se Písní písní zabýval např. prof. Milan Balabán.

55) Jan Heller, Zpravodaj Společnosti křesťanů a židů, č. 48

56) Jan Heller, op. cit.

57) Jan Heller, op. cit.

v době, kdy Jeruzalém byl pevně v izraelských rukou, pravděpodobně od doby Davidovy (kolem 1000 př.n.l.). V tuto chvíli však text nebyl ještě pevně ukotven a zapsán, předával se ústně⁵⁸.

Zápisy starozákonních textů můžeme datovat od doby babylonského zajetí, kdy se exulanti pokusili sepsat co nejvíc, aby se na to nezapomnělo⁵⁹. Ale i v době, kdy už existovaly zápisy, byly (mezi dobou zajetí a dobou makabejskou) texty dále upravovány⁶⁰. S ustálenou písemnou tradicí třetího dílu hebrejského kánonu, Spisů, kam Píseň písni patří, můžeme počítat kolem roku 300 př.n.l. Na textu Písně písni se tedy pracovalo asi tisíc let⁶¹. V literatuře se také poukazuje na to, že Píseň písni vykazuje významné analogie se staroegyptskou poezií, která vznikla mnohem dříve⁶².

Píseň písni se i přes svůj milostný charakter zařadila mezi tzv. pět svátečních svitků a kanonizace tohoto lyrického textu spadá do 90. let n.l.,⁶³ ale ještě i později byly o Píseň písni vedeny spory. Od 5. století se Píseň písni četla při svátku Pesach⁶⁴.

Židovská teologie nahlíží na Píseň písni jako na alegorický popis vztahu mezi Bohem (ženichem) a Izraelem (nevěstou), ovšem teologie křesťanská tuto alegorii vnímá jako vztah Ježíše Krista a církve⁶⁵. K těmto dvěma rovinám Órigenes přidává svou třetí – ženichem je Kristus, ale ten je chápán v duchu alexandrijské teologie jako Logos, což je prostředník mezi Bohem a člověkem, je to princip, který oživuje⁶⁶. Nevěstou je Duše člověka, která je Logem uvedena do božího tajemství. Svatba završí spojení lidské Duše a Logu – tomu by se dalo také rozumět tak, že člověk je povolán k účasti na božství⁶⁷. Tato Órigenova úvaha o křesťanství jako o sebe-uvědomění a přiblížení Bohu a dále sjednocení lidské Duše vedla k tomu, že se z Písně písni stala „kultovní“ kniha mystiků křesťanského Východu i Západu⁶⁸.

Komentáře k biblickým textům vznikaly i před Órigenem, ale tento filozof vyniká tím, že si vzal za úkol komentovat všechny texty Starého i Nového zákona⁶⁹. Zároveň také popsal alegorickou metodu a stanovil její pravidla⁷⁰. Órigenes každý verš Písně písni systematicky vykládá třikrát⁷¹. Nejdříve v doslovné rovině, pak ve smyslu

58) Jan Heller, op. cit.

59) Jan Heller, op. cit.

60) Jan Heller, op. cit.

61) Jan Heller, op. cit.

62) Renata Landrafová, Písně zlaté bohyně, naklad., Praha 2000, str. 8; také Segert

63) Stanislav Segert: Starověké dějiny Židů, Svoboda, Praha 1995, str. 215

64) ČEP, vydání z roku 2006

65) Órigenes, op. cit., str. 15

66) Órigenes, op. cit., str. 17-31

67) Órigenes, op. cit., str. 17-31

68) Órigenes, op. cit., str. 17-31

69) Órigenes, op. cit., str. 18

70) Órigenes, op. cit., str. 18

71) Órigenes, op. cit., str. 18

duchovním a také v morálním smyslu. Ke každé biblické knize chtěl napsat tři výkladové. *Scholia* tvořila první řadu, byly to poznámky k obtížným pasážím textu, druhou řadou byly *komentáře*, které obsahovaly filozofické a teologické výklady, třetí řadou byly *homilie*, původně skutečná kázání pro posluchače v Kaisareji⁷². Píseň písni je jedinou biblickou knihou, kde máme k dispozici dochované texty z druhé i třetí řady⁷³. Otázkou zůstává, jestli byly okomentovány všechny verše Písně písni, protože homilie ani komentář není kompletní.

Pokusila jsem se o krátký rozbor⁷⁴ části komentáře (Prolog) k Písni písni ll. 16. Citace: „ Tak se věci mají: Existuje jistě láska tělesná, kterou básníci nazývají Erós. Kdo miluje touto láskou, rozsévá sémě v těle. A jest i láska duchovní, jíž miluje nitřní člověk a rozsévá sémě v duchu. Abych mluvil ještě zřetelněji: Kdo v sobě stále podle svého vnějšího člověka, nese obraz pozemského, je veden touhou a láskou pozemskou...“⁷⁵

V těchto místech a dále je nám sdělováno, co již víme, že milostný vztah dvou milujících se bytostí se může odehrávat ve dvou rovinách. Jednak v tělesné a také v duchovní rovině, jsme unášeni tělesnou touhou a naše láska je veskrze pozemská. V druhém případě – milujeme-li v rovině duchovní, potom jsme vedeni láskou nebeskou, naši Duši vede láska a touha nebeská, je to ta Duše, která má možnost spatřovat „krásu a půvab Božího Logu“⁷⁶. Logos je „Zář a Obraz Boží“⁷⁷, neviditelný, prvorozený všeho tvorstva, v němž je stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný⁷⁸. Dále pokračuje myšlenkou, že ten z nás, kdo je schopný pochopit a spatřit půvab Logu, musí být nutně touto krásou pohlcen – proniknut „vybraným kopím“⁷⁹ a tím pádem přijímá spásné zranění a vzplane láskou. Metaforu „zranění kopím lásky“ dále rozvádí v osmé kapitole třetí knihy Komentáře.

Órigenes, obecně vzato, na počátku stál před problémem „hledání slov“⁸⁰. Ve svém díle o Písni písni vytváří jakousi svatební metaforou, která znamená příležitost mystického přeznačení množství detailů ze svatebního obřadu. Další metaforou, kterou můžeme zmínit je „kopání studně“⁸¹ – citace z Komentáře O Písni písni III. část 19.- „Izák je patronem přírodní filosofie, protože kopal studně, a tak zkoumal hlubiny věcí.“ (Genesis 26, 15-32 – „Pelištejci zasypali všechny studně, které vykopali Abrahamovi služebníci za Izákova otce Abrahama, a naplnili je prachem. Izák tedy odtud

72) Órigenes, op. cit., str. 18-19

73) Órigenes, op. cit., str. 21

74) zpracováno v rámci seminární práce z předmětu Středověká filosofie v roce 2008

75) Órigenes, op. cit., str. 99, Prolog 16

76) Órigenes, op. cit., str. 99, Prolog 17

77) Órigenes, op. cit., str. 99, Prolog 17

78) Órigenes, op. cit., str. 100; srov. Ko 1, 15-16

79) Órigenes, op. cit., str. 100; srov. Iz 49, 2

80) Órigenes, op. cit.

81) Órigenes, op. cit., str. 120

odešel, utábořil se v Gerarském úvalu a usadil se tam. Znovu kopal studně... pojmenoval je stejně jako jeho otec...“. Kopání studně je metaforou pro důkladné hloubání o věcech, které nejsou na první pohled úplně zřejmé a dalo by se říci, že je to Órigenův oblíbený motiv. (Používá jej také v homiliích na knihu Genesis 8,13 a 14).

Vedle ústředního tématu, kterým je vylíčení mystické lásky Krista a Církve, případně Logu a Duše, obsahují tyto texty k Písni písní ještě jednu rovinu – všechny komentáře, homilie a spiny jiných žánrů patří k jeho celoživotnímu dílu v němž se stále novými způsoby a v různých variacích objevují ta samá témata – z oblasti antropologie, eklesiologie a eschatologie. Órigenes také uměl vyzdvihovat paralely mezi žánry a formami antické kultury a mezi texty židovsko-křesťanského kánonu.

7.2 Pokus o nezávislý výklad Písně písní

Ráda bych k výkladu přistoupila systematicky a přehledně, tudíž se pokusím nejprve naznačit postup a poté jej realizovat.

Výchozím textem k výkladu je překlad Viktora Fischla⁸².

Historická data, domněnky o době vzniku a další údaje jimiž se zabývá v praxi historicko-kritická metoda byly zmíněny již v předcházející kapitole a proto je zde nyní nebudu dále rozebírat a jak bylo již zmíněno, nepovažuji za střed této práce rozebrat kompletně dějinné pozadí Písně písní, pokouším se pracovat s jinými metodami výkladu, které možná nepovedou k tak odbornému výkladu, ale o to víc snad bude „lidský“ a snadno uchopitelný – čitelný.

Výklad pomocí jedné jediné metody se mi nezdá příliš vhodný, vždy vzniká pouze jednostranně zaměřený popis skutečnosti a toho bych se ráda vyvarovala – budu tedy pracovat s jazykem jako takovým, pokusím se vybraných osm veršů převyprávět a analyzovat, včetně provedení nákresu, který by nás mohl dovést k odhalení struktur v textu – provedu pokus o strukturální analýzu textu.

Dále se budu snažit odhalit pragmatiku textu, s pomocí biblických a teologických slovníků⁸³ najít a vyložit metafory a symboly. Posledním pokusem bude aplikace psychologicko-analytické⁸⁴ metody na vybraný text.

Přestože vykládaný kousek čítá osm veršů, vycházím při výkladu vždy s ohledem na celou Píseň písní, méně už potom na celý kontext Bible (kontext Písně písní tvoří

82) Viktor Fischl, op. cit., str. 20-21

83) kol. autorů, Slovník biblické teologie, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím 1981; Jean-Jacques von Allmen a kol., Biblický slovník, Kalich, Praha 1987

84) srov. Manfred Oeming, op. cit., str. 67-72 a str. 120-127

Tóra, Žalmy, svitky a Přísloví), jelikož Píseň písní je v celém biblickém kontextu pouze jako slovo ve větě, proto Píseň písní pojmám jako autonomní celek, kterému je dovoleno existovat sám o sobě.

7.2.1 Syntaktika textu

Z hlediska mluvčích: z textu můžeme vyčíst, že verše 3,1-6 říká milá. Verše následující, tedy 3,6-8n, jsou z úst vypravěče. Milá vypráví a popisuje své zážitky – nejprve noční toužení a následné odhodlání k akci – k hledání milého. Následuje informace o setkání se stáží a dotaz milé. Milá pokračuje ve vyprávění o tom, kterak milého našla a plánuje ho odvést ukázat matce. Posledním výrokem milé je její „zapřísahání“, ve kterém poučuje a promlouvá k jeruzalémským dívkám. Poté vstupuje vypravěč, který se táže, po identitě té, která stoupá z pouště jako sloup dýmu. Je také možné, že tento dotaz pokládá dívčin milý. Text pokračuje vyprávěním a popisem Šalomounova lůžka a jeho strážce.

K syntaxi: věty mají podmět a přísudek, z čehož můžeme poukazovat na kvalitu a snazší pochopitelnost textu (nehledě na metafory a symboly atp.). Členění textu je zřetelné a větné pasáže jsou jednoznačně oddělitelné. Pátý verš (*Zapřísahám Vás..*), který je vklíněn mezi ostatní, je jakýmsi refrénem, který se dále v textu ještě dvakrát objevuje (a jeden výskyt také předchází). V textu se objevují oznamovací, tázací (obě otázky jsou přímé řeči mluvčí k dalším osobám, které v textu hrají roli) i rozkazovací věty, které dodávají celku dynamiku a pomáhají nám pochopit smysl.

Z hlediska gramatických časů: můžeme objevit převládající minulý čas, ale objevuje se i čas přítomný a budoucí.

7.2.2 Pokus o převyprávění⁸⁵ textu

Každou noc jsem toužila ve své posteli po svém milovaném. Přestože jsem po něm toužila a hledala ho, nenašla jsem ho.

Vstala jsem a procházela město, tržiště a uličky. Hledala jsem ho, ale nenašla.

Ale potkala jsem strážce, kteří šli na noční pochůzku městem a zeptala jsem se jich: „Neviděli jste mého nejmilejšího?“

Potom, co jsem kolem nich prošla, jsem našla svého milovaného. Držím ho a nenechám ho jít, dokud ho nepřivedu mojí matce domů, do pokoje.

Zapřísahám vás, jeruzalémské dívky, při srcích a při polních laních: nebudte milého, dokud nebude chtít sám.

85) dle Petr Pokorný, op. cit., str. 177n

„Kdo je ta, která vystupuje z pouště jako dým a voní myrhovým kadidlem a nejjemnějším kupeckým kořením?“

Hle, lůžko krále Šalomouna, a okolo něj stojí šedesát Izraelských hrdinů.

Vědí, jak zacházet s mečem, jsou vycvičeni k boji a všichni mají vytasený meč, připraveni zahnat noční můry.

7.2.3 Rozbor mnohoznačnosti⁸⁶

Každou noc toužila milá po svém milém – dle překladu dochází ke zjištění, že milá touží po svém milovaném duševně („*ze srdce miluji*“) – pravděpodobně jde zatím o lásku pouze platonickou. Byla to však její touha, která dohnala milou k činu.

Vstala a procházela město – uvědomuje si nutnost skutečně vstát a jít milého hledat do města – vystoupit ze své komfortní zóny a něco pro lásku učinit. Její snaha také naznačuje, že jde vstříc fyzickému kontaktu s milým.

Potkala strážce na jejich noční hlídce – usuzují, že si nepřála strážce potkat, ale využívá tohoto setkání a ptá se jich, jestli neviděli toho, kterého hledá. Zda očekává odpověď se z textu nedovídáme. Otázkou také zůstává zda strážci vědí, koho milá hledá. Jak říká poznámkový aparát v ekumenickém překladu Bible – obraz je prý vzat z mýtu o pouti pohanské bohyně, sestupující až do podsvětí za svým milým. Chce zdůraznit velikost lásky milé, která se nezalekne žádného nebezpečí. Z čehož tedy vyplývá, že neradno chodit v noci po městě a hledat ty, které milujeme. Zajímavé také je, že pro hledání si milá vybírá noc. Je také možné, že pro toto své konání měla důvod – ve dne mohlo být její chování nápadné a podezřelé – ostatní by mohli vyzorovat, že někoho hledá. Na druhou stranu - slučovalo se to s dobrým vychováním vycházet v noci ven? Pakliže by to nebylo morálně zavrženíhodné. mohla také požádat o pomoc někoho, komu důvěřovala, ale ptala se místo toho strážců. Toužila a milovala tolik, že překonala strach ze všeho, co ji mohlo potkat. Co se týče role strážců – jejich roli nemůžeme jednoznačně označit jako pozitivní či negativní. Nevíme také proti čemu město chrání a kdo je jejich nadřízeným a zda byli pro milou vodítkem nebo překážkou.

Potom, co od nich odešla – zde nastává zlom v čase, chvíli jsme se *nedívali* – nevíme jestli s nimi milá strávila nějaký čas nebo je jenom potkala, položila otázku a hned byla zase propuštěna. Pravděpodobně se milé dotazovali, co tamv noci dělá. Potom, co od nich odešla, hned našla svého milého! Ale nijak to ve čtvrtém verši nedramatizuje, nejásá. Chopí se ho pevně až do chvíle, než ho dovede do svého rodného domu, aby ho ukázala matce. Jestli ho potom už nebude třeba držet pevně nám text neříká. Je možné,

86) Bereme zatím v potaz pouze prvotní význam slov, aniž bychom hleděli na metaforu či symboly.

že potom už nebude milý mít důvodu k útěku a nebude *moci* být ztracen a hledán. Nevíme také proč se nesnažil milý vyjít své milé vstříc a usnadnit jí hledání. Mohl se před ní skrývat.

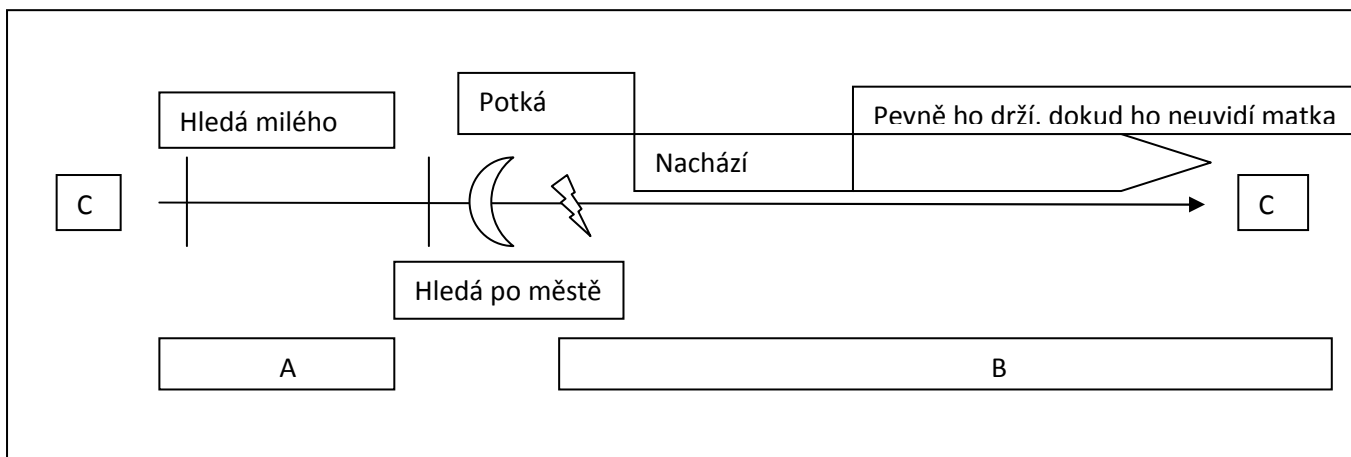
Opakující se pasáž o zapřísahání dcer jeruzalémských zní dosti silně jako výhrůžka, jako memento, ale zřejmě je to prosté poučení.

Kdo je to – ta, která stoupá z pouště – zde nastává další zlom do plynutí času zasahuje řeč vypraveče (případně milého, který je okouzlen milou), dým může představovat neuchopitelnost a nedosažitelnost⁸⁷.

Do hry vstupuje Šalomounovo lože chráněné šedesáti izraelskými bohatýry, kteří jsou vycvičeni bojovat proti hrozbám a nebezpečí noci. Nebezpečí pravděpodobně hrozilo zejména v noci. (Počet bohatýrů je rozebírán níže.) Zda bohatýři věděli, proti čemu konkrétně budou nasazeni nám text neprozrazuje, ani to, jestli se Šalomoun tolik obával, že jich tam postavil přímo šedesát. Můžeme se také domnívat, že právě Šalomoun je onen milý (ale může s ním být pouze konfrontován). Je možné, že hlídali Šalomouna proti vypravečce, která prohledávala město.

7.2.4 Grafické znázornění

Pokusme se teď přistoupit k textu úplně jinak a **graficky**⁸⁸ ho zpracovat (konkrétně část od nočního hledání po dovedení milého domů).

Otázkou zůstává, kde vstupuje element z verše 6? A) před nalezením, B) po nalezení

A kdy hlídají Šalomounovo lože? A) před nalezením B) po nalezení C) úplně v jiné době

87) dále viz kapitolu Metafory a symboly

88) dle Petr Pokorný, op. cit., str. 92n

Druhá varianta:

ONA **miluje/touží** -----**hledá** (nenachází) -----**hledá** (nachází) -----**nepustí** (milého)
nepustí (myšlenku)

MATKA ----**schválí**----ONA **nepustí**

MATKA ----**neschválí**----ONA **pustí?**

ON **miluje/touží** ----je JÍ **hledán** (**hlídán** 60ti?)---je JÍ **nalezen**---**držen**---**nehlídán**
(ON **nemiluje/netouží**---- je **hledán** (**hlídán** 60ti?)---je/bude JÍ **nalezen?**)

7.2.5 Strukturální analýza textu

Určeme nejprve stavební „kameny textu“ – postavy, dějiště, časy – *obrazy*. Začneme postavami a pokusme se k nim rovnou přiřadit jejich konkrétní činnost, která je v textu popsána.

Milá – touží (protože miluje), hledá (ale nenachází), vstává, prochází a hledá, nenachází, je nalezena (stráží), ptá se, prochází (kolem strážce), nachází, drží (milého), plánuje přivést ho ukázat matce, zapřísahá jeruzalémské dívky. *Stráž* – koná noční pochůzku, nachází milou. *Ta, jež stoupá z pouště* – stoupá z pouště v podobě dýmu, voní myrhou a kupeckým kořením – tuto pasáž pravděpodobně říká vypraveč nebo *milý*. *Bohatýři* – stojí na stráži, mají vytasen meč. V textu není přímo zmíněna osoba krále Šalomouna, ale pouze je zde popisováno jeho *lože*, u kterého stojí na stráži 60 připravených bohatýřů.

Děj se odehrává na těchto místech – lůžko milé, město (náměstí, uličky), poušť, okolí lůžka krále Šalomouna.

Dalšími elementy jsou – dům a pokoj *matky* (kam přivede milá milého), apel na *jeruzalémské dívky*, dále *noční můry*, které jsou potenciální hrozbou klidného spánku Šalomounova.

Obrazy děje bychom od sebe mohli rozlišit takto: noční touha na lůžku, prohledávání města, setkání se stráží, nalezení milého, zapřísahání dívek jeruzalémských, sloup dýmu stoupající z pouště, Šalomounovo lůžko a vycvičení bohatýři.

Dějová linka vypadá takto – dívka touží, vydá se hledat objekt své touhy, je zastavena stráží, poté milého najde – a zde v podstatě linka končí, jestli ho dovede do

domu své matky už se zde nedozvídáme. Předěl tvoří „refrén“ *zapřísahám vás...* a následuje řeč milého, který je okouzlen milou. Další pohled je zaměřen na lůžko královo a jeho stráž. Lůžko královo je dále v Písni písní popisováno a na popis navazuje další oddíl Písně.

7.2.6 Pokus o určení záměru (pragmatiky)⁸⁹ textu

Zdá se mi, že s textem je nerozlučitelně spjata etika a morálka, zároveň i city a vztahy a jako pokušitel zde zasahuje láska a touha. Vzhledem k tomu, že jsou jeruzalémské dcery přímo nabádány k tomu, aby neprobouzely lásku, dříve než láska sama bude chtít, můžeme usuzovat dvojí – je to text, který se týká živých lidí, kteří prožívají a jsou sváděni tělesnými pudy a potom to je text moralizující a nabádající k sexuální zdrženlivosti a vyčkání správného okamžiku (požehnání) a nebo je to text, který se vůbec lidí nemá týkat, má to pouze tak vyznít – význam se skrývá v metaforách a to z toho důvodu, že takto se může ubránit návratu svého smyslu do původní mytické animality⁹⁰ a tato alegorizace ho vlastně brání. V tom případě se může jednat o věc duchovní, náboženskou – a to v tom smyslu, že nemá budit Mesiáše k příchodu, dokud nebudeme připraveni ho plně přijmout a následovat?

7.2.7 Metafory a symboly⁹¹

Noc, touha, hledání – Noc nahání hrůzu, protože v ní mizí den, ale na druhé straně, ona sama musí ustoupit. Rozhodující okamžiky bývají v Bibli spojeny s nocí.⁹² Písmo svaté je naplněno děním a úsilím, které vyvěrá z touhy⁹³. I nejjistší touhy jsou zkoumány a očišťovány – aby byly skutečnou lidskou hodnotou.

Člověk se trápí hledáním a nenalézá a také – kdo hledá, najde...⁹⁴ (Bůh nepřestává hledat, jak by svedl lidské srdce, jak by je oslovil)⁹⁵.

Pastýři Izraele nedbají o rozptýlené stádo⁹⁶, a proto Bůh sám oznamuje, že je shromáždí a že se vydá za ztracenou ovci⁹⁷.

89) dle Petr Pokorný, op. cit., str. 49-51

90) Jan Heller, op. cit.

91) dle Petr Pokorný, op. cit., str. 54; Miranda Bruce-Mitford: Sign and Symbols, op. cit.

92) kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 518n

93) kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 518

94) srov. Jan

95) srov. Oz 2,15n

96) srov. Ez 34, 5n

97) srov. kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 635

Právě v období zpronevěry vyvolených národa opěvuje Píseň písní Boží zaujetí pro nevěstu, která po něm touží.)⁹⁸

Město – projde ulice u náměstí, projde celý svět? Město je také symbolem putování.⁹⁹

Našli mě strážci – střeží spíš město před vypravěčkou nebo vypravěčku před městem? Strážci města mohou být poslové Hospodina dohlízející, aby se vše dělo ve správnou chvíli? Můžou to být i ti ozbrojení izraelci bdící nad ložem Šalomouna.

Dokud ho nedovedu do domu své matky – matka nám dala život a proto má v životě každého z nás veliký význam¹⁰⁰. Matka je zároveň autorita od níž se očekává požehnání k dalšímu dění. Dokud nebude mít svolení, nic neudělá. Autoritou by možná měl být v té době spíš muž, ale už jen to, že vypravěčka je žena, ukazuje, že je to možná prohozeno i tady. Vzhlížíme k otci – v podstatě k Otci.

Při srcích a polních laních – rychlá a krásná zvířata, možná symbolizuje rychlost rozhodování, které může být neuvážené, „přelétavost“ jejich pohybu může značit povahu jeruzalémských dívek – mladých dívek obecně.

Poušť – pouští krajina znamená pustotu, neplodnost, samotu a boj o přežití – a často i pokušení! V křesťanství i v islámu je poušť místem ústraní, meditace a osvětlení¹⁰¹.

Myrha - je součástí kadidla užívaného v chrámech a její dým znamená modlitby stoupající k nebesům. Symbolicky souvisí s čistotou a sladkostí. Jelikož se její jméno odvozuje od arabského slova označujícího hořkost, symbolizuje též trápení a pokání¹⁰².

Koření – mnoho koření a bylin vyvolává emoce a jiné jsou považovány za posvátné. Některé mohou působit v magii a mají dobré i zlé vlastnosti¹⁰³.

60 – ve staré Babylonii základ šedesátkové číselné soustavy, který přetrvává v dělení úhlů dodnes – 360 stupňů představuje celý kruh. Dále žije i v měření času – hodina má 60 minut a stejně tolik vteřin¹⁰⁴.

Meč – dlouhé čepele mečů se nabízejí jako velmi mužný symbol. Meče jsou symbolem královské moci a cti¹⁰⁵.

98) kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 635

99) srov. kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 222n

100) kol. autorů, Slovník biblické teologie, op. cit., str. 216nn

101) Miranda Bruce-Mitford, Sign and Symbols, op. cit., str. 25

102) Miranda Bruce-Mitford, Sign and Symbols, op. cit., str. 89

103) Miranda Bruce-Mitford, Sign and Symbols, op. cit., str. 88 – 89

104) Miranda Bruce-Mitford, Sign and Symbols, op. cit., str. 278, 294-97

105) Miranda Bruce-Mitford, Sign and Symbols, op. cit., str. 47

7.2.8 Psychologicko-analytické¹⁰⁶ postřehy

Doby se mění, ale určité věci zůstávají pořád stejné – emoce lidí jsou neustále prožívány a tyto prožitky mají stejný průběh, včetně toho, co je vyvolalo a jak na podněty člověk reagoval. Člověk prostě odedávna miluje, touží, je sváděn a zároveň svádí takový pomyslný boj s tím, co by měl a co by neměl. Morální a etická pravidla se během věků měnila a upravovala, ale vždy i dnešní člověk vnímá Desatero! Takže tak dramatické ty změny zase nebyly. Proměna nastala v tom, kdy člověk dospívá psychicky a fyzicky – na tom sehrála roli např. i výživa, dívky začínají menstruovat dříve atp., životy lidí se v závislosti na kvalitě lékařské péče také prodlužují, ale starosti a životní předěly zůstávají stejné. Stejně tak tedy jako v našem textu se bavíme o připravenosti k jistému činu, podobné rozhodování nás potkalo i v našem životě.

106) srov. Manfred Oeming, op. cit., str. 67-72 a str. 120-127

8.0 Závěr

V závěru této práce bych se ráda pokusila zhodnotit práci s odbornými texty, ze kterých jsem čerpala informace a dále také napsat o úskalí hermeneutických metod či o jejich výhodách a upozorním na problémy, se kterými jsem se musela vypořádat v praktické části této bakalářské práce.

Jako základní odborná literatura byla v počátku zvolena kniha M. Oeminga Úvod do biblické hermeneutiky, je to kniha, která podává dle mého názoru nejucelenější pohled na vykladačské metody, řadí je přehledně do čtyř kategorií a upozorňuje čtenáře na výhody i nevýhody popisovaných metod. Problematická se mi zdá pouze kapitola věnující se stručnému přehledu filosofické hermeneutiky, která může čtenáře uvést v rozčarování, neboť neukazuje, kdy přesně vzniká *filosofická* hermeneutika jako taková. Proto bylo nutno čerpat i z knih P. Ricoeura a hlavně G.H. Gadamera, které mi pomohly vnést do situace a dějinného sledu jasno. Kompletní seznam pomocné odborné literatury si dovoluji uvést až v oddíle „použitá literatura“.

Poznatky praktické jsem čerpala zejména z knihy P. Pokorného „Hermeneutika jako teorie porozumění“, kde se autor velmi pečlivě věnuje nejen metodám interpretace, ale také textu jako takovému, pragmatice a syntaktice textu.

Během své práce jsem se seznámila s několika překlady Písně písni, jako mě nejbližší jsem si zvolila překlad V. Fischla, z něho jsem vycházela při výkladu a úvahách.

Originální text nebyl opomenut, svou znalost hebrejštiny však nepovažuji za dostatečnou, abych mohla za jádro práce pokládat svůj překlad. Proto jsem se spíše soustředovala na metody, které dovolují textu plynout, pozorují ho a např. graficky ztvárňují. Práce s textem se vyvíjela pomalu, ale znatelně. Umožnila mi později promýšlet témata, která mě při prvním nebo druhém čtení vůbec nenapadala.

Za přínosný považuji zejména rozbor symbolů a pokus o odhalení metafor v textu, které mi umožnily vhlédnout k jádru textu a chytit se několika bodů, ze kterých jsem poté mohla ve výkladu dále vycházet. Již zmíněný grafický rozbor vedl k odhalení mnohoznačnosti a upozornil na jisté „okamžiky“ textu, které se při běžném čtení bez nákrese zdají být naprosto banální, ale pro význam textu mohou později hrát klíčovou roli. Tudíž bych pro další rozbor vždy použila tento postup – několikeré čtení v překladech i v originálním jazyce, dále grafickou práci s textem, strukturální analýzu a poté na tyto metody ještě postavit rozbor symbolů a metafor, který buď potvrdí naše předchozí domněnky nebo nás naopak upozorní na nesrovnalosti v interpretaci.

Jako matoucí jsem v začátku považovala pokus o převyprávění textu, nedokázala jsem najít ta pravá slova k vyjádření a proto jsem se častokrát vracela k překladům a

pokoušela se je různě kombinovat tak, abych dostala jazykový celek, který hovoří jazykem, který je mi vlastní a pojímá sled událostí tak, jak já si jej dokážu představit. Další věcí, která nám text může buď zcela přiblížit nebo naopak zcela uzavřít je pohled na psychickou stránku věci – pakliže prožíváme podobnou událost, můžeme se odkazovat na vlastní zkušenost a případně si i domyslet chování a emoce osob, které se v textu vyskytují. Ovšem v případě, že se jedná o situaci, se kterou jsme se zatím nesetkali nebo se v textu píše o chování, které nám není nijak charakterově ani jinak blízké, může tento pokus o analytický pohled cestu k textu uzavřít. Potom je nutno hledat cesty, které pro nás zavádějící a matoucí nebudou. Je třeba mít ale na zřeteli, že lidská psychická a emoce se vážou ke každému člověku a naprosté opomenutí této složky může výklad ochudit.

Za dobrou hermeneutickou práci považuji takový výklad textu, který se snaží pochopit bez předsudků význam textu, dokáže ho podat dnešnímu čtenáři, tak aby v něm vyvolal podobné pocity, o které se snažil dřívější autor. Naprostou jistotu při výkladu nemáme nikdy a proto bychom dle mého názoru neměli nikdy výklad považovat za definitivní. Absolutní význam textu neexistuje, proto bychom měli s pokorou přistupovat k jakékoliv vykladačské práci a snažit se o podobu, která si na nic nehraje a vychází z nás samotných.

9.0 Použitá literatura

Allmen, Jean-Jacques von. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1987. 360 s. ISBN 80-7071-180-4

Biblia Hebraica. Stuttgart: Privilegierte Wurttembergische Bibelanstalt, 1954. 1434 s.

Český ekumenický překlad Bible, Praha: Česká biblická společnost, 2006. ISBN 80-85810-42-5

Dohmen, Christoph; Stemberger, Günter. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona*. Praha: Vyšehrad, 2007. 288 s. ISBN 978-80-7021-874-7.

Fischl, Viktor. *Píseň písní znává Šalamounova / v překladu Viktora Fischla*. Praha: Nibiru, 2007. 55 s. ISBN 978-80-903698-2-5

Gadamer, Hans-Georg. *Pravda a metoda 1.: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010. 415 s. ISBN 978-80-87256-04-6

Grondin, Jean. *Úvod do hermenetiky*. Praha: OIKOYMENH, 1997. 247 s. ISBN 80-86005-43-7

Heller, Jan. *Zpravodaj Společenství křesťanů a židů*. Praha, 2003. č. 48

Landgráfová, Renata. *Písně zlaté bohyně*. Praha: Set out, 2007. 199 s. ISBN 978-80-86277-54-7

Mathesius, Vilém. *Řeč a sloh*. Praha: Československý spisovatel, 1966. 100 s.

Oeming, Manfred. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Praha: Vyšehrad, 2001. 264 s. ISBN 80-7021-518-6.

Órigenes. *O písní písní / výbor, studie, komentář Martin C. Putna*. Praha: Herrmann, 2000. 257 s. ISBN 80-238-6768-7

Platon. *Ústava*. Praha: Nová Akropolis, 1996. 23 s. ISBN 80-86038-07-6

Pokorný, Petr. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad, 2006. 512 s. ISBN 80-7021-779-0

Rendtorff, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny, úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003. 376 s. ISBN 80-7021-634-4.

Riceur, Paul. *L'interprétation. Essai sur Freud*. Le Seuil: Paříž, 1965.

Ricoeur, Paul. *Život, pravda, symbol*. Praha: OIKOYMENH, 1993. 255 s. ISBN 80-85241-32-3

Seifert, Jaroslav. *Píseň písni / Přebásnil Jaroslav Seifert za jaz. spolupráce Stanislava Segerta*. Praha: Nadace Lyry Pragensis, 1992. 44 s. ISBN 80-7059-040-8

Segert, Stanislav. *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. s. ISBN 80-205-0304-8

Weingreen, Jacob. *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha: Karolinum, 2003. 358 s. ISBN 80-246-0623-2

Miranda Bruce-Mitford. *Sign and Symbols*. Londýn: Dorling Kindersley Limited, 2008. ISBN 978-80-242-2492-3

kol. autorů. *Slovník biblické teologie*. Řím, Velehrad – Křesťanská akademie 1981.